

Terskelen for straffansvar ved psykisk medvirkning til terror

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 697
Leveringsfrist: 24. april 2012

Til sammen 16.533 ord

21.04.2012

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Oppgavens tema	1
1.2	Rettspolitisk kontekst	1
1.3	Nærmere avgrensinger	2
1.3.1	Hovedhandling og medvirkningshandling	2
1.3.2	Typetilfeller	3
1.3.3	Sikkerhetsloven	3
1.3.4	Terror under væpnet konflikt	4
1.4	Rettskildebruk	4
<u>2</u>	<u>HVA ER TERROR?</u>	<u>6</u>
2.1	Forskjellen på terror og andre voldelige handlinger	6
2.2	Lovteksten i lys av rettspraksis, forarbeider og juridisk teori	6
2.2.1.1	Bakgrunn og kontekst	7
2.2.1.1.1	Straffeloven av 1902	7
2.2.1.1.2	Straffeloven av 2005	7
2.2.1.2	Innretning på straffebudet	8
2.2.1.2.1	Straffeloven av 1902	8
2.2.1.2.2	Straffeloven av 2005	9
2.2.1.3	”Terrorforsett”	9
2.2.1.3.1	Dolus eventualis	11
2.2.1.4	”Terrorhensikt”	13
2.2.1.5	Litra a	14
2.2.1.6	Litra b	15
2.2.1.7	Litra c	17
2.3	Hensynene bak terrorbestemmelsene	18
2.3.1	Legalitetsprinsippet	18
2.3.2	Vern mot vilkårlig straffeforfølgning	20
2.3.3	Internasjonalt samarbeid	21

<u>3</u>	<u>HVA ER PSYKISK MEDVIRKNING?</u>	<u>21</u>
3.1	Generelt om straffbar medvirkning	22
3.1.1	Kravet om skyld	24
3.1.2	Kravet om årsakssammenheng	25
3.1.3	Den alminnelige rettsstridsreservasjon	25
3.2	Spesielt om psykisk medvirkning	26
3.2.1	Objektive vilkår	27
3.2.1.1	Positiv tilskyndelse	27
3.2.1.2	Kravet om årsakssammenheng	27
3.2.2	Subjektive vilkår	28
3.2.2.1	Skyldkravet	28
3.2.3	Straffri tilbaketreddelse	30
3.2.4	Betydning av tvang	31
3.3	Former for psykisk medvirkning til terror	32
3.3.1	Oppfordringer og forslag	32
3.3.2	Ordre	36
3.3.3	Rådgivning	38
3.3.4	Handlingsunnlaterelser	40
3.4	Grensen mot ytringsfriheten	43
<u>4</u>	<u>AVSLUTTENDE BEMERKNINGER</u>	<u>49</u>
	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>53</u>

"What would you do? Cut a great road through the law to get after the Devil? ... And when the last law was down, and the Devil turned round on you – where would you hide [...] the laws all being flat? This country is planted thick with laws from coast to coast, Man's laws, not God's, and if you cut them down - and you're just the man to do it - do you really think you could stand upright in the winds that would blow then? Yes, I give the Devil benefit of law, for my own safety's sake!"

Robert Bolt,
A man for all seasons (1954)

1 Innledning

1.1 Oppgavens tema

Denne masteroppgaven tar for seg straffansvaret ved psykisk medvirkning til terrorhandlinger etter norsk rett. Formålet med oppgaven er å gi en rettsdogmatisk fremstilling av terror og psykisk medvirkning, og fortløpende belyse terskelen for straff gjennom relevante eksempler.

Det er også et mål å drøfte prinsipielle rettspolitiske spørsmål psykisk medvirkning til terror reiser, som legalitetsprinsippet, individets rettssikkerhet, den alminnelige rettsstridsreservasjon - spesielt forholdet til ytringsfriheten.

1.2 Rettspolitisk kontekst

I 2001 skrev Riksadvokaten i en høringsuttalelse:

”Så vidt riksadvokaten kan se er det intet reelt internrettslig behov for å innføre en egen straffebestemmelse mot terrorisme. Nasjonalt er det ikke nødvendig å markere tydeligere ‘alvoret i terrorhandlinger’ [...] hverken av hensyn til domstolene, påtalemyndighetene, mulige lovbyggere eller offentligheten. Det eneste som kan begrunne innføring av en egen straffebestemmelse mot terrorisme er derfor hensynet til våre internasjonale forpliktelser”.¹

Det er lite trolig at Riksadvokaten ville skrevet dette i dag. Diskusjonene går i stedet på om man trenger flere eller mer detaljerte bestemmelser og retningslinjer for å forebygge og etterforske. For eksempel har Politiets Sikkerhetstjeneste foreslått egne bestemmelser mot soloterrorisme, fordi de oppfatter at trusselbildet har endret seg.² Etter 22. juli 2011 har terrorhandlinger blitt ytterligere aktualisert i Norge.

¹ Ot.prp.nr. 61 (2001-2002), punkt 7.7.1

² Brev fra PST til Justisdepartementet av 1. november 2011, omtalt i Innst. 207 S (2011-2012), s. 114

På alle områder i straffelovgivningen er det et spenningsforhold mellom effektivitet og rettstrygghet.³ Når et rettsområde havner på den politiske dagsorden, slik terrorhandlinger har, blir denne balansegangen ikke mindre viktig.⁴

Flere definisjoner av terror har til felles at de vektlegger den politiske dimensjonen ved handlingen. Ifølge professor Dipak K. Gupta er for eksempel alle terrorhandlinger:

*”[...] however defined, [...] a collective action, a quintessentially political act taken in the name of a group based on ethnicity, religion, nationalism or ideological orientation.”*⁵ Det samsvarer med det NUPI-forsker Anders Romarheim fremholder: At *”terrorisme er en voldelig politisk strategi”*.⁶

Dette innebærer at psykisk medvirkende til terrorhandlinger ofte kan ha et politisk begrepsapparat knyttet til begrunnelsen for handlingen.⁷ I slike saker forutsettes særlig strafferettslig fingerspissfølelse, da politiske ytringer er i ytringsfrihetens kjerneområde og i hovedregelen ikke straffebelagt.⁸

1.3 Nærmere avgrensinger

1.3.1 Hovedhandling og medvirkningshandling

Begrepet *medvirker* innebærer at man bistår noe andre ved å *hjelpe, støtte* eller *gjøre sitt til*⁹ at terrorhandlingen blir begått. Dette avgrenses mot *hovedutfører* eller *hovedgjerningsperson*, som er den som står for selve terrorhandlingen, og som blir bistått av medvirker. I dette lyset er begge gjerningspersoner, men med ulike roller: En hovedgjerningsperson og en medvirkende gjerningsperson. Begrepene *hovedhandling* og *medvirkningshandling* vil henholdsvis bli brukt om deres gjerninger.

³ Husabø (2002a), punkt 2.2

⁴ Se for eksempel punkt 2.3.2 om vern mot vilkårlig straffeforfølgelse og politisk oppmerksomhet.

⁵ *The root causes of Terrorism* (2005), s. 16

⁶ Romarheim (2005), del 2.

⁷ Merk at det ikke er noe vilkår om et politisk formål i straffebestemmelsen om terrorhandlinger i strl. 1902 eller strl. 2005. Det fremgår imidlertid av forarbeidene at dette er erkjent som en del av bakteppet og unnlatt nevnt av hensyn til straffebudets klarhet, jfr. Ot.prp.nr 61 (2001-2002), punkt 7.8.2.

⁸ NOU 1999: 27, s.32

⁹ Bokmålsordboka (Sitert, 20.02.12)

1.3.2 Typetilfeller

For å klarlegge terskelen for straffansvar så presist som mulig vil nærmere bestemte former for psykisk medvirkning til terrorhandlinger bli drøftet spesielt: Oppfordringer, ordrer og råd, samt handlingsunnlater.

Oppfordringer, ordrer og råd er framhevet som særlige typetilfeller av Husabø.¹⁰ Han tar også opp kvasilegitimering, altså når den kriminelle handlingen er forsøkt legitimert gjennom ugyldige rettslige disposisjoner.¹¹ Som typetilfelle er kvasilegitimering ikke så praktisk i politisk stabile land. Det avgrenses derfor mot dette i denne oppgaven.

Handlingsunnlater befinner seg i strafferettens periferi. I den juridiske teori plasseres handlingsunnlater noe ulikt. Husabø anser handlingsunnlater som passiv medvirkning, altså en egen form for medvirkning,¹² mens Andenæs karakteriserer det som straffbar unnlatelse og anser det for å være en form for psykisk medvirkning.¹³ I denne oppgaven legges Andenæs sin plassering til grunn, og handlingsunnlater vil derfor bli gjennomgått. Husabøs analyser er likevel godt egnet til å kaste lys over fenomenet i rettslig sammenheng, og vil bli vist til der det er relevant.

1.3.3 Sikkerhetsloven

Sikkerhetsloven inneholder en definisjon av terrorhandling som avviker fra definisjonen i straffeloven, jfr. sikkerhetsloven § 3, 1. ledd nr. 5. Imidlertid er dette en legaldefinisjon som bare gjelder innenfor den aktuelle loven, jfr. paragrafens 1. ledd. Det avgrenses derfor mot sikkerhetslovens definisjon av terrorhandlinger.

¹⁰ Husabø (1999), s. 121-43.

¹¹ Ibid, s. 142

¹² Husabø (1999), s. 174-78

¹³ Andenæs (2005), s. 339

1.3.4 Terror under væpnet konflikt

Det er allment anerkjent at det i væpnede konflikter gjelder andre regler enn i fredstid, jfr. humanitærretten/ krigens folkerett, som er ment å balansere nødvendigheten av bruk av våpen og vold i krig, opp mot hensynet til menneskelighet.

Terror mot sivile er etter sikker rett også ansett å være forbudt under væpnet konflikt, uavhengig av om konflikten er nasjonal eller internasjonal,¹⁴ jfr. Fjerde Genevekonvensjon artikkel 33 (1)¹⁵, samt første tilleggsprotokoll artikkel 51 (2)¹⁶ og andre tilleggsprotokoll artikkel 13 (2)¹⁷. Terror mot lovlig stridende må antas å være straffbart dersom det er i form av et uproporsjonalt angrep, etter internasjonal sedvanerett og den grunnleggende tenkningen fra rettsfilosofien om rettferdig krig.¹⁸

I denne masteroppgaven er det terror i fredstid som er de aktuelle rammene for drøftingene, og det avgrenses derfor mot de regelsett og definisjoner som gjelder under væpnede konflikter.

1.4 Rettskildebruk

Det norske rettskildebildet i sammenheng med terrorhandlinger kan sies å være begrenset. Årsaken er at straffebudet om terrorhandlinger er relativt nytt, og at det derfor er få dommer fra Høyesterett og underrettene å lene seg til.

Utgangspunktet er uansett lovens ord. Dette blir gjenstand for en alminnelig språklig tolkning, ut ifra sammenhengen lovteksten fremgår i.

Når ordlyden kan forstås på flere måter kan forarbeidene kaste lys over hva som har vært lovgivers intensjoner. I denne oppgaven er det spesielt forarbeidene til endringene

¹⁴ Cassese (2003), s. 127

¹⁵ Der står det: " ... *all measures of ... of terrorism are prohibited.*" Konvensjonen gjelder sivile under krig.

¹⁶ Der står det: " ... *acts or threats of violence the primary purpose of which is to spread terror among the civilian population are prohibited*". Konvensjonen gjelder sivile under internasjonale væpnede konflikter.

¹⁷ Likelydende sitat som i første tilleggsprotokoll artikkel 51 (2). Konvensjonen gjelder væpnede konflikter som ikke er internasjonale.

¹⁸ Se for eksempel Syse (2003), s. 105-9

i straffeloven av 1902 i forbindelse med innføringen av § 147 a relevante, jfr. Ot.prp.nr. 61 (2001-2002), samt forarbeidene til straffeloven av 2005, jfr. Ot.prp.nr. 90 (2003-2004), med tilhørende innstillinger fra Stortinget. Disse kaster også noe lys over forståelsen av medvirkning generelt og psykisk medvirkning spesielt.

Den tolkning som er gjort av lovteksten gjennom avsagte dommer i Høyesterett, og til dels underretter, har også stor betydning i forståelsen av lovteksten. Antallet dommer på § 147 a i strl. 1902 er imidlertid svært begrenset. Det foreligger én kjennelse fra Høyesteretts kjæremålsutvalg som belyser ”terrorforsettet” i § 147 a 1. ledd, den såkalte Krekar-saken, jfr. Rt. 2003 s. 462. Straffebudet er bare utførlig drøftet i noen få konkrete saker så langt, disse er fra tingretten: Den såkalte Bhatti-saken, jfr. TOSLO-2007-167415-2, og den såkalte Al-Shabaab-saken, jfr. TOSLO-2009-200483, samt den ferske, såkalte terrorforbund-saken TOSLO-2011-47559. Nylig ble også Mullah Krekar dømt etter strl. 1902 § 147a (2), jfr. (1) litra b og c, i Oslo Tingrett (26. mars 2011). I tillegg er straffebudet relevant i den pågående saken i Oslo Tingrett om terrorhandlingene 22. juli.

Høyesterett og underrettene har avsagt flere dommer om psykisk medvirkning som både nyanserer og definerer terskelen for straffansvar. Imidlertid er det ingen norske dommer vedrørende psykisk medvirkning til terrorhandlinger som sådan. Dommer på andre områder der psykisk medvirkning er et tema vil således bli fortløpende drøftet for å belyse tersklene i terrorsammenheng.

Reelle hensyn, eller det Eckhoff kaller ”*resultatets godhet*”,¹⁹ er også en faktor som kan kaste lys over hvordan lovteksten skal forstås. Reelle hensyn kan best forstås som avveininger av praktisk, verdimessig eller prinsipiell art, som er relevante for den konkrete problemstillingen. Ikke minst kan reelle hensyn være av betydning i en drøfting av straffansvaret, samt hva som er grensene mellom straffbare og straffrie handlinger/ ytringer. Ett eksempel er lovgivers ønsker om å regulere borgernes atferd gjennom straffebud, og tanker om straffens preventive virkning, opp mot hensynet til den enkeltes rettssikkerhet.

¹⁹ ”Med ’*resultatets godhet*’ sikter jeg til om den generelle regel man er kommet frem til er innholdsmessig og retts teknisk god”, Eckhoff (2001) s. 371

I tillegg kommer det internasjonale rettsbildet. Både bakgrunnen for våre terrorbestemmelser, som i stor grad handler om initiativ fra FN og EU,²⁰ samt internasjonal litteratur i tilknytning til dette, kan derfor kaste lys over våre straffebud. Noen dommer fra EMD belyser videre grensegangene mellom psykisk medvirkning og ytringsfrihet, jfr. EMK artikkel 10.

2 Hva er terror?

2.1 Forskjellen på terror og andre voldelige handlinger

Det viktigste som skiller en rekke nærmere bestemte og allerede kriminaliserte handlinger fra en terrorhandling, er at sistnevnte begås med et særlig forsett/ en særlig hensikt, jfr. henholdsvis strl. 1902 § 147 a og strl. 2005 § 131. Forsettet/ hensikten er knyttet til nærmere bestemte siktemål, jfr. bokstavene a til c i nevnte paragrafer.

Dette reiser da to rettslige spørsmål: Hva terrorforsettet eller terrorhensikten består av, samt hva siktemålene kan gå ut på.

2.2 Lovteksten i lys av rettspraksis, forarbeider og juridisk teori

I straffeloven av 1902 er ”terrorhandling” definert i § 147 a (1). Lovens ordlyd er et naturlig sted å starte for å klargjøre den juridiske forståelsen av ”terrorhandling”.

I den nye straffeloven av 2005 står definisjonen i § 131 (1) og (2). Det er naturlig å ta for seg denne paragrafen fortløpende, der den måtte avvike fra strl. 1902, da den vil bli gjeldende rett i ikke så fjern framtid, straks den nye straffeloven trer i kraft.

²⁰ jfr. punkt 2.2.1.1.

2.2.1.1 Bakgrunn og kontekst

2.2.1.1.1 Straffeloven av 1902

Straffebudet i loven av 1902 står under kapittel 14, *Allmennfarlige forbrytelser*. Bakgrunnen for straffebudet var å bringe norsk rett i samsvar med kravene i FNs Sikkerhetsråds resolusjon 1373,²¹ samt FN-konvensjonen om bekjempelse av finansiering av terrorisme.²²

Nevnte resolusjon og konvensjon ble først gjennomført ved provisorisk anordning 5. oktober 2001,²³ men ble kort tid etterpå fulgt opp med lovforslag på vanlig måte.²⁴ Årsaken til at det hastet med å få lovendringene på plass var den sikkerhetsmessige og politiske situasjonen i verden etter terrorangrepene på USA 11. september 2001.²⁵

2.2.1.1.2 Straffeloven av 2005

I den nye straffeloven står straffebudet som definerer terrorhandlinger i kapittel 18, *Terrorhandlinger og terrorrelaterte handlinger*.

Mens 1902-loven bare hadde §§ 147 a, 147 b og 147 c der ulike former for terrorhandlinger var omtalt og kriminalisert, inneholder den nye loven totalt 14 terrorrelaterte straffebud. Imidlertid er det lite nykriminalisering i den nye loven. Det er først og fremst en bedre organisering og presentasjon av forhold som allerede er strafferegulert i den gamle. Straffebudene er mer spesialisert og eksplisitte, noe som også gjør dem mer synlige enn de var i den gamle loven.²⁶

²¹ Ot. prp. nr. 16 (2001-2002), Punkt 2.

²² Ibid.

²³ Ibid, Punkt 2.2

²⁴ Altså gjennom Ot. prp. nr. 61 (2001-2002)

²⁵ Hastegjennomføringen av resolusjonene har i mange land ledet til uheldige resultater sett fra et rettssikkerhetsperspektiv, se for eksempel International Commission of Jurists (2009), s. 124-7. Også NOU 2003: 18, punkt 6.3.2.1 påpeker generelt at når enkeltstående dramatiske hendelser er bakteppet for strafferettslige initiativ kan dette få uheldige konsekvenser for avveiningen mellom samfunnsvern og rettssikkerhet. I resonnementet nevnes imidlertid ikke 11. september 2001 konkret.

²⁶ Ot.prp.nr. 8 (2007-2008), kapittel 8, punkt 8.1

Dette er resultatet av flere forhold: Terrorbekjempelse er blitt en stadig mer omtalt del av den internasjonale justispolitiske agenda, sammenlignet med ”*de mer tradisjonelle truslene [...] i form av fare for krig og okkupasjon*”,²⁷ og det er da naturlig at det får mer plass i vårt lovverk. De internasjonale forpliktelsene på området er omfattende og komplekse, noe som også taler for å organisere straffebudene i et eget kapittel.²⁸ Det kan gjøre samarbeid over landegrensene ved utlevering eller bistand i forbindelse med terrorrelaterte straffesaker enklere, da det er lett å identifisere hvordan Norge har implementerte konvensjonsbestemmelsene.²⁹ Den kasuistiske lovgivningsteknikken gjør det lett å plassere de mange, komplekse, og ikke alltid harmoniserte konvensjonsforpliktelsene som våre terrorbestemmelser er sprunget ut av.³⁰ En mer pedagogisk framstilling er dessuten praktisk både for lovanvendere, og for den alminnelige leser av lovteksten. Det er nyttig ettersom slike spørsmål ”*er gjenstand for stor oppmerksomhet både rettslig og politisk, nasjonalt og internasjonalt*”.³¹

2.2.1.2 Innretning på straffebudet

2.2.1.2.1 Straffeloven av 1902

§ 147 a (1) tilsier at handlinger som er definert i andre lovparagrafer, og som er gjengitt i paragrafens første ledd, er å anse som en terrorhandling dersom den er begått med forsett og med ett eller flere konkrete siktemål.

Merk at straffebudet ikke utvider området for hva som ellers er straffbart.³² Det å foreta de handlinger som er nevnt i paragrafens 1. ledd, 1. setning er straffebelagt uansett. Det er når primærforbrytelsen er kombinert med et slikt forsett som nevnt videre i samme ledd, at det er å regne som en terrorhandling.³³

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid, punkt 8.5.1.4

³⁰ Ibid, punkt 8.5.1.4

³¹ Ibid, punkt 8.5.1.4

³² Ot.prp. nr. 61 (2001-2002), punkt 15, undertittel: ”*Til ny § 147a*”

³³ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002), punkt 15, undertittel: ”*Til ny § 147a*”.

Forsettet som må være tilstede omtales ofte som ”terrorforsett”. Det eller de siktemål som må til for at det skal anses som et terrorforsett, er videre definert i litra a til c i samme ledd. At noe er et siktemål innebærer at den fulle konsekvensen ikke er nødt til å være inntruffet for at handlingen skal falle innenfor straffebudet. Det er tilstrekkelig at gjerningspersonen foretar handlingen med forsett om at ett eller flere av de konsekvenser som er listet i litra a til c skal inntreffe.³⁴

2.2.1.2.2 Straffeloven av 2005

I den nye straffeloven er i hovedsak ordlyden i § 131 (1) og (2) den samme som i strl. 1902 § 147 a (1). Det fremgår også av forarbeidene at departementet selv ønsket å videreføre definisjonen av terror,³⁵ ikke minst av hensyn til harmoniserende regelsett i sammenlignbare land, jfr. bl.a. EUs rammeavgjørelse om bekjempelse av terror³⁶.

Merk at 2. ledd, litra a – c i straffebudet er likelydende med de samme bokstavene i strl. 1902 § 147 a, 1. ledd. Den seinere drøftelsen av innholdet i disse bokstavene vil derfor sammenfalle.

Den praktiske forskjellen mellom straffebudet i den gamle straffeloven og den nye, er at ”terrorforsett” er endret til ”terrorhensikt”. Dette får konsekvenser for hvilken bevissthet om følgene som kreves før straffansvar inntre, også for medvirkere.

2.2.1.3 ”Terrorforsett”

Hovedregelen i strl. 1902 er at straffebudene må ha blitt brutt med forsett, slik det kommer antitetisk til uttrykk i § 40: ”Paa den, der ei har handlet med Forsæt, kommer ikke denne Lovs Straffebestemmelser til Anvendelse”. Denne gjelder også for § 147 a.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ot.prp.nr. 8 (2007-2008), kapittel 8, punkt 8.1

³⁶ Av 13. juni 2002

Det foreligger ikke en legaldefinisjon på forsett.³⁷ Straffelovkommisjonen har imidlertid forsøkt å gi en nærmere definisjon i NOU 1992: 23. Kort fortalt er alminnelig forsett når ”den som utfører straffe- eller erstatningsbetingende handlinger, gjør det bevisst”.³⁸ Dekningsprinsippet tilsier at forsettet må gjelde alle vilkårene som er nevnt i § 147 a (1).³⁹ Forsettet må foreligge på gjerningstidspunktet.

Utover det alminnelige forsett, jfr. § 40, påpeker § 147 a (1) at det også skal være forsett om de videre konsekvensene av handlingene, som er nevnt i litra a til c.

Den etablerte juridiske forståelse er at det finnes tre typetilfeller av forsett. De to første, hensiktsforsett og sannsynlighetsforsett, framgår det av forarbeidene at er ment å være utgangspunktet for forståelse av ”forsett” i § 147 a (1).⁴⁰ Det er derfor ikke nødvendig å drøfte disse nærmere enn å gi enn kort definisjon av dem.

Ved hensiktsforsett forutsettes det at overtredelsen er skjedd med bevissthet om et helt klart siktemål. Det er en smalere forsettform enn alminnelig forsett, og altså en høyere skyldterskel, og klart en del av kjernen i det alminnelige forsettet.⁴¹

Under utarbeidelsen av straffebudet ble det diskutert om *hensikt* ville være en mer formålstjenlig skyldterskel. Departementet avviste dette da, med en todelt begrunnelse: Det ene momentet var at det ville påføre store bevisvansker. Det andre, og avgjørende, var at departementet mente det var straffverdig å ha begått terrorhandlinger med visshet om at følgene i litra a til c var overveiende sannsynlige, selv om følgene ikke var påført med hensikt.⁴²

³⁷ Dette har endret seg med straffeloven av 2005, jfr. § 22. Denne paragrafen er bygget over Straffelovkommisjonens forslag, som omtales i det videre.

³⁸ Gisle (2003), s. 97

³⁹ Andenæs (2005), s. 221

⁴⁰ Ot.prp.nr. 61 (2001-2002), kapittel 9, punkt 9.8.2

⁴¹ Andenæs (2005) s. 241

⁴² Til tross for dette: I TOSLO-2007-167415-23 (Bhatti-dommen), argumenterer tingrettsdommeren for at på grunn av lovgivers motiver for å endre terskelen i den nye straffeloven, samt prinsippet i strl. § 3 om å anvende den for tiltalte gunstigste regel, er det gode grunner for å ”legge til grunn et krav om terrorhensikt, også etter gjeldende rett” (se under punkt 3.3 i domspremissene). Siden dette er en tingsrettsdom er det vanskelig å tillegge denne konklusjonen stor rettskildemessig betydning. Uansett er det verdt å merke seg.

Ved sannsynlighetsforsett foreligger det en oppfatning om at det er konsekvenser som med overveiende sannsynlighet kan inntreffe, uten at de nødvendigvis er ønskelige eller påført med hensikt. Sannsynlighetsterskelen er ved når noe er ”*sikkert eller overveiende sannsynlig*”,⁴³ altså med sannsynlighetsovervekt, det vil si mer enn 50 prosent.

Det er ikke like opplagt at det tredje typetilfellet av forsett, *dolus eventualis* er en del av forsettbegrepet i § 147 a. Dette vil derfor bli drøftet, jfr. 2.2.1.3.1.

I forarbeidene kommer det frem at man har drøftet om terrorforsettet skulle knyttes til motivene for handlingene, som typisk er politiske, ideologiske eller religiøse.⁴⁴ Departementet konkluderer imidlertid med at dette ikke bør inn i definisjonen i straffeloven, selv om det er en del av definisjonen i sikkerhetsloven. De begrunner dette med at slike momenter vil kunne ”*gi opphav til vanskelige spørsmål om forholdet til tros- og ytringsfrihet*”,⁴⁵ samt til ”*vanskelige bevisspørsmål*”.⁴⁶ De fremhever også hensynet til klarhet som viktig, og viser til at straffebudet blir klarere om det ”*fokuserer sterkere på konkrete, særlig samfunnsskadelige handlinger*.”⁴⁷

Ved å ta med et tilleggssorsett, som er subjektivt og konkret knyttet til de handlingene som er opplistet i litra a til c, synliggjør lovgiver forskjellen på et alminnelig brudd på de handlingene som er nevnt tidlig i § 147 a (1), og som allerede er kriminalisert - og en terrorhandling.

2.2.1.3.1 Dolus eventualis

Dolus eventualis foreligger når følgen verken har vært gjerningspersonens hensikt, eller noe som vedkommende har holdt overveiende sannsynlig – men derimot noe vedkommende har vurdert som *mulig*.

⁴³ Andenæs (2005), s. 233

⁴⁴ Ot.prp.nr. 61 (2001-2002), punkt 7.8.2.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid.

Hensynet bak forsettformen *dolus eventualis* er at det kan anses som en straffverdig handling å ta den villedede risiko for å påføre konsekvensene forsettet er knyttet til.

Dolus eventualis-vurderingen er toleddet: Det ene leddet er kunnskapsbasert og det andre er viljesbasert.⁴⁸ Altså: En grad av visshet om mulig utfall, og en beslutning om å likevel gjøre det. Dette kalles også den positive innvilgelsesteori, og er stadfestet i flere høyesterettsdommer.⁴⁹ Dette i motsetning til den hypotetiske innvilgelsesteori, som altså er å anta hva gjerningspersonen ville gjort, hvis vedkommende hadde ansett følgen som sikker.⁵⁰ Sistnevnte teori er avvist i norsk rett.⁵¹

I forarbeidene til § 147 a, er *dolus eventualis* ikke nevnt. Dette kan oppfattes dit hen at departementet og lovgiver ikke har ansett dette for å være en del av forsettkravet i dette straffebudet. Inntrykket bekreftes av TOSLO-2009-200483, Al-Shabaab-dommen, der en mann var tiltalt for brudd på våpenembargoen mot Somalia og for finansiering av terror. Han ble dømt for det første, men ikke det siste. I dommen står det at ”*Det kan vanskelig tenkes at forsettformen dolus eventualis kan komme til anvendelse*”, om strl. § 147 b, uten at dette er drøftet noe ytterligere. Hensynene bak § 147 a og § 147 b er langt på vei de samme, og konklusjonen til tingretten er derfor også relevant for forståelsen av førstnevnte.

Imidlertid er *dolus eventualis* akseptert som forsettform generelt i andre saker gjennom fast praksis i Høyesterett. Forsettformen kan videre ha praktisk relevans i en eventuell straffesak. Andenæs forklarer dette ved å vise til Rt. 2003 s. 118,⁵² der to personer som hadde til hensikt å kjøpe heroin for 65 gram, endte opp med å få 88 gram for den på forhånd antatte prisen uten å være klar over det. Uten *dolus eventualis* kunne de bare blitt dømt for ”*forsettelig medvirkning til erverv av 65 gram*”.⁵³

⁴⁸ Jfr. Stigen (2010), s 576. Merk at Stigen skriver om Straffeloven av 2005. Det spiller imidlertid liten praktisk rolle her – forståelsen av *dolus eventualis* er den samme.

⁴⁹ Andenæs (2005), s. 236

⁵⁰ Ibid

⁵¹ Rt. 1991 s. 600

⁵² Andenæs (2005), s. 237

⁵³ Ibid

Det er heller ikke upraktisk å legge *dolus eventualis* til grunn som forsettform i enkelte saker som involverer offentlige ytringer. For eksempel der en person K ytrer forslag om konkrete terrorhandlinger fra en talerstol i flere menneskers påhør. K har på forhånd reflektert over at hans forslag kan komme til å bli satt ut i live av nevøen L, som han vet har samme sympatier som ham selv. K har konkludert med at det ikke er overveiende sannsynlig at L "tar hintet" og utfører terrorangrepet, men ser at det kan være et av flere mulige utfall etter talen. To uker seinere utfører L et terrorangrep i tråd med Ks ytringer.

Uten *dolus eventualis* som akseptert forsettform kan Ks handlinger ikke pådømmes som psykisk medvirkning til terror.⁵⁴

Hustad anfører at kriminalpolitiske behov, som å stille "terrorens bakmenn" til ansvar, tilsier at *dolus eventualis* bør vær en gyldig forsettform etter strl. 1902 § 147 a.⁵⁵ På den annen side kan det anføres at det er lite rimelig at en person som holder et utfall som mindre enn 50 prosent sannsynlig likevel skal bære straffansvaret som psykisk medvirkende til utfallet.

Å legge *dolus eventualis* til grunn i vurderingen av forsettet ved en terrorhandling, fremstår uansett som noe i strid med grunnidéen om at terrorhandlinger krever en annen type, og særlig motivasjon, enn de allerede kriminaliserte straffebudene som er listet opp i starten av § 147 a (1). Det er derfor grunn til å konkludere med at *dolus eventualis* ikke er en gyldig forsettform etter § 147 a.

2.2.1.4 "Terrorhensikt"

Bevissthetsterskelen som oppstilles etter hensiktsbegrepet er det samme som i drøftelsen under punkt 2.2.1.3 kalles hensiktsforsett, jfr. strl. 2005 § 21, jfr. § 22, 1. ledd litra a. Dette innebærer en innstramming av definisjonen av terrorhandlinger i forhold til den gamle loven.

⁵⁴ Det vil imidlertid kunne pådømmes som oppfordring til terror, jfr. drøftelsen i punkt 3.3.1.

⁵⁵ Hustad (2007), s. 69

I lys av at man i den nye straffeloven har valgt å ta *dolus eventualis* inn som en del av definisjonen på forsett, jfr. § 22 (1) litra c, er det naturlig at lovgiver, ved behov, gir en presisering av hvilken forsettform som skal legges til grunn ved de ulike straffebudene.

I forarbeidene drøftes endringen fra forsett til hensikt.⁵⁶ Departementet påpeker blant annet at det er nettopp motivasjonen som sådan som gjør at man kan skille en terrorhandling fra visse andre kriminelle handlinger, og at det derfor er naturlig å operere med et strengt bevissthetsbegrep. Endringen fører oss også mer på linje med våre internasjonale forpliktelser, ikke minst EUs rammebeslutning om bekjempelse av terrorisme.⁵⁷

2.2.1.5 Litra a

I henhold til litra a i strl. 1902, § 147 a (1), sml. strl. 2005, § 131 (2) må terrorforsettet knyttes til det:

”å forstyrre alvorlig en funksjon av grunnleggende betydning i samfunnet [...]”

Bruken av ordene ”forstyrre alvorlig” viser at det ikke er nødvendig å forhindre driften av funksjonen totalt for at handlingen skal falle innenfor paragrafen, ei heller tilsier ordlyden at forstyrrelsen er nødt til å være materiell. Av forarbeidene fremgår det at ”kriteriet ’alvorlig’ stiller strenge krav både til varigheten, omfanget og virkingen av forstyrrelsene”⁵⁸ (min understrekning). Der er slike forstyrrelser også presisert dit hen at man har til forsett å ”ødelegge, skade eller sette ut av spill,”⁵⁹ samt at mer midlertidige forstyrrelser, som å blokkere en vesentlig adkomstvei i forbindelse med en demonstrasjon, vanligvis vil falle godt utenfor definisjonen. Blokkeres adkomstveien slik at blokkeringen varer over lengre tid og medfører betydelige konsekvenser – for eksempel i form av svekket sykehusdrift, eller begrensede matforsyninger, er det større

⁵⁶ Ot.prp.nr. 8 (2007-2008) kapittel 8, punkt 8.6.4.2

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ot.prp.nr. 61 (2001-2002), kapittel 15

⁵⁹ Ibid, kapittel 7, punkt 7.8.2.

fare for at hendelsen vil falle innenfor bestemmelsen, dersom den også innfrir de øvrige vilkårene.

Hva som er ”*en funksjon av grunnleggende betydning*” er nærmere eksemplifisert i lovteksten. Som det fremgår av ordlyden (”*for eksempel*”) er disse ikke ment å være uttømmende. I lovteksten har man heller ikke skilt mellom funksjoner som drives av offentlige eller av private. Det fremgår at det er rollen funksjonen spiller, ikke hvem som står bak den, som er det avgjørende. Eksempelene som er gitt er dog svært sentralene institusjoner, og utgjør langt på vei forutsetninger for et samfunns daglige⁶⁰ og demokratiske⁶¹ funksjon, og gir en indikasjon av at forståelsen av ”*grunnleggende betydning*” er å regne som rimelig bokstavelig. Samtidig er det slik i et moderne samfunn, at ulike funksjoner gjerne er gjensidig avhengig av hverandre, og at dette kan føre til at forståelsen av ”*grunnleggende betydning*” likevel, i praksis, vil måtte bli vid, jfr. for eksempel eksempelet med blokkeringen av adkomstveien ovenfor.

Etter denne forståelsen av ”*grunnleggende betydning*” vil for eksempel et bombeangrep mot et spisested der mange ferdes ikke være å regne som en terrorhandling, da funksjonen til spisestedet verken direkte eller indirekte er avgjørende for samfunnets daglige drift eller for demokratiet.

Slike tilfeller kan dog fanges opp av definisjonen i litra b).

2.2.1.6 Litra b

I litra b strl. 1902 § 147 a (1), sml. strl. 2005 § 131 (2) knyttes forsettet til det ”å skape alvorlig frykt i en befolkning”.

Etter alminnelig språkbruk er ”frykt” å regne som ”uro, engstelse, redsel”⁶². Terskelen ordlyden oppstiller er ”alvorlig”. I vurderingen av om vilkårene for graden av alvor er oppfylt vil følgende spille en rolle: ”om handlingene skjer på ett eller flere steder, hvor

⁶⁰ Jfr. Strl. § 147 a, 1. ledd, litra a) ”energiforsyning, sikker forsyning av mat eller vann, bank- og pengevesen eller helseberedskap og smittevern”.

⁶¹ Jfr. Strl. § 147 a, 1. ledd, litra a) ”lovgivende, utøvende eller dømmende myndighet”.

⁶² Bokmålsordboka.no (sitert, 24.12.11)

alvorlige konsekvenser de har eller kunne ha fått, og hva slags objekter handlingene retter seg mot".⁶³ Det er med andre ord en høy terskel.

Det er videre en forutsetning at denne alvorlige frykten er skapt i "*en befolkning*". I dette ligger det ingen etniske, religiøse eller sosiale begrensninger for hva "*en befolkning*" kan utgjøre. Det kan likevel antas å være mer enn bare en gruppe mennesker. I forarbeidene fra departementet understrekes det at det skal "*mye til før vilkårene i bokstav b er oppfylt*".⁶⁴ TOSLO-2007-167415-2, også kjent som Bhatti-dommen, som omhandler tre personer som ble satt under tiltale for ulike forbrytelser knyttet til terrorisme og torpedovirksomhet, kaster også lys over dette. I dommen drøftes blant annet strl. 1902 § 147 a (1) litra b, og dommeren vektlegger et sitat fra saksordføreren i odelstingsdebatten 12. juni 2002. I sitatet uttales det at "*Lovens formulering i bokstav b) er [...] for vid i forhold til det en terrorvirksomhet er ment å rette seg inn mot*". Dommeren konkluderer med at det er naturlig å oppfatte lovgiver dit hen at "*det skal svært mye til før vilkåret i alternativ b) anses oppfylt – både hva gjelder kravet til 'alvorlig frykt' og betydningen av begrepet 'en befolkning'*".

Under subsumsjonen konkluderes det med at skudd avfyrt mot en synagoge i Oslo ikke anses å ha innfridd vilkårene i litra b, og det vises til at regelen "*tar sikte på svært alvorlige og rystende forhold for befolkningen eller en stor krets av befolkningen*".

Det er med andre ord en høy terskel, også for dette vilkåret, i litra b.

Eksempelet som er nevnt under litra a: Et bombeangrep på et spisested der mange ferdes, er uten tvil et angrep som er egnet til å "*skape alvorlig frykt*". Denne frykten kan for eksempel knytte seg til faren for mulige framtidige angrep eller konsekvensene av det foreliggende angrepet. Spørsmålet da er om frykten er skapt i "*en befolkning*". Det er også grunn til å se det slik: Frykten kan neppe isoleres til de som arbeider på eller ferdes ved spisestedet regelmessig, men sannsynligvis også de som holder til eller ferdes i nærheten, i tillegg til at det kan svekke betydelig trygghetsfølelsen til alle som på ulike måter opplever seg berørt av hendelsen, også i andre deler av landet.

⁶³ Ot.prp.nr. 61 (2001-2002), kapittel 15, "*Til ny § 147a*"

⁶⁴ Ibid, kapittel 15, "*Til ny § 147a*"

Det er derfor grunn til å tro at en slik episode, dersom den også innfrir de øvrige vilkårene i straffebudet, vil kunne falle innenfor bestemmelsen i litra b.

2.2.1.7 Litra c

I henhold til litra c, strl. 1902 § 147 a (1), sml. strl. 2005 § 131 (2), må forsettet eventuelt kunne knyttes til:

”urettmessig å tvinge offentlige myndigheter eller en mellomstatlig organisasjon til å gjøre, tåle eller unnlate noe av vesentlig betydning for landet eller organisasjonen, eller for et annet land eller en annen mellomstatlig organisasjon”.

Det betyr at det må foreligge tvang, altså en handling eller trussel om en handling som er ment å få noen til å gjøre noe, eller unnlate noe, de ellers ikke ville gjort eller unnlatt. Størrelsen på konsekvensene av handlingen eller unnlatelsen er omtalt som noe av ”*vesentlig betydning*”. Det betyr at handlingen eller unnlatelsen i seg selv ikke trenger å være stor, men at den griper inn i noe som må spille en vesentlig rolle for den det angår.

Videre må denne tvangen være urettmessig, altså ikke en konsekvens av noe man har rettslig hjemmel for å gjøre, for eksempel ved pålegg om å betale erstatning etter skadeserstatningsloven eller pålegg om barnebidrag etter barneloven. Slike pålegg kan oppleves som tvang, men faller godt utenfor forståelsen av tvang i denne sammenheng. Det er verdt å merke seg at lovgiver ikke har tatt inn noen andre rettsstridsreservasjoner i paragrafen for øvrig. Det fremgår av forarbeidene at det er et bevisst valg, da departementet skriver at det er klart at forståelsen av terrorhandlinger ikke skal ramme aksjoner som er rettmessige, og at aksjoner som kan oppfattes å være i gråsonen vil kunne dekkes av generelle straffrihetsgrunner, samt at de kan være straffrie etter den alminnelige rettsstridsreservasjonen, som må tolkes inn i samtlige straffebud.⁶⁵

Tvangen må være rettet mot ”*offentlige myndigheter*” altså, stat, fylke, kommune eller statlige virksomheter, eller ”*en mellomstatlig organisasjon*”, altså en organisasjon som har stater som medlemmer, for eksempel FN, Nordisk Råd, Nato eller OSSE. Denne

⁶⁵ Ot.prp.nr. 61 (2001-2002), kapittel 7, punkt 7.8.2.

presiseringen er interessant i lys av at en terrorhandling, etter internasjonal litteratur, også kan være foretatt av en offentlig myndighet mot sivilbefolkningen: Altså såkalt *”top-down terrorism”*.⁶⁶ Historisk sett og i verdenssammenheng skal denne typen terrorisme være mye mer utbredt enn det motsatte: Terrorism foretatt av befolkningen mot makthaverne. Etter dette perspektivet er den foreliggende definisjonen av terrorisme smalere, med tanke på hvem som kan rammes og med hvilken gjerningsperson, enn det den med ryggdekning i internasjonal litteratur kunne vært.⁶⁷

På den annen side skiller kapittel 14 i strl. 1902 seg fra de fleste andre kapitler i nevnte lov. Mens det andre steder fokuseres på den norske stat, statsorganer og enkeltpersoner, så viser § 147 a (1) til *”land”* og *”mellomstatlige organisasjoner”*.⁶⁸ I lys av dette er forståelsen av terrorhandlinger ut ifra hvem den rammer, bredere enn den generelle forståelsen av kriminelle handlinger i straffeloven for øvrig. Bakgrunnen for dette er slik Husabø påpeker i en høringsuttalelse til Ot.prp. nr. 61 (2001-2002): *”Både den generelle globaliseringa, og terrortrusselen mer spesielt, gjer at dei verna interessene må definerast vidare enn før”*.

2.3 Hensynene bak terrorbestemmelsene

2.3.1 Legalitetsprinsippet

Legalitetsprinsippet tilsier at hjemmel i lov er nødvendig for å kunne gjøre inngrep i den enkeltes private sfære. Dette prinsippet er særlig sterkt i strafferetten, jfr. Grl. § 96 og EMK artikkel 7, jfr. menneskerettsloven § 3.

Hensynet bak regelen er først og fremst at domstolene må holde seg innenfor rammene av straffelovgivningene,⁶⁹ da det er de folkevalgte privilegium å gi strafferettslig bindende rettsregler.⁷⁰ Det er også et bud til lovgiver om å være så presis som mulig,

⁶⁶ *The history of Terrorism* (2007) s. 6-7.

⁶⁷ På den annen side vil top-down terrorisme uansett bare unntaksvis etterforskes eller pådømmes nasjonalt. Det er mer relevant i forbindelse med internasjonal strafferette (for eksempel ved terror som krigsforbrytelser).

⁶⁸ Husabø (2002b), punkt 2.2

⁶⁹ NOU 2002: 4, punkt 4.5.3.1.3.

⁷⁰ Andenæs (2005), s. 105

slik at den enkelte borger kan forutberegne sin egen rettsstilling.⁷¹ Dette er ikke minst viktig når konsekvensen av å bli strafferettslig forfulgt kan være stor for den enkelte: Blir man dømt, kan man risikere å bli fratatt friheten.

Spørsmålet er imidlertid hva det innebærer i praksis å kunne forutberegne sin rettsstilling, og hvilken grad av klarhet og presisjon i lovteksten en bør kunne vente.

Dette er drøftet og presisert i en rekke norsk dommer, deriblant Rt. 2009 s. 780, som omhandler fem personer som på ulike måter har bidratt til import, tilvirkning og salg av ulovlige narkotiske stoffer. Høyesterett kom til at en ikke kunne foreta en utvidende fortolkning av lovgivningen på feltet, da dette ville være i strid med EMK artikkel 7. I denne dommen presiseres vilkårene som kan utledes av artikkel 7, nemlig at *”lovbrudd må være klart definert ved rettsregler som er tilgjengelige for allmennheten”*⁷² samt at straffebestemmelser ikke kan bli *”tolket utvidende eller analogisk til skade for tiltalte”*.⁷³ Dette betyr at straffebestemmelsens ordlyd må være klar, men at dette kan suppleres *”med de presiseringer som måtte følge av rettspraksis”*.⁷⁴

Nevnte dom viser også til flere dommer i EMD, som understreker det samme, blant annet Kokkinakis mot Hellas av 25. mai 1993,⁷⁵ der Kokkinakis var anklaget og dømt for å ha misjonert for sin religiøse overbevisning som Jehovas vitne (i dommen kalt *”proselytism”*) i sitt hjemland, Hellas. EMD kom til at det i den aktuelle saken ikke var et brudd på artikkel 7.⁷⁶ I drøftelsen av artikkel 7 fremholdt flertallet at dersom rettsreglene skal kunne følge samfunnsutviklingen kan de ikke være rigid formulert.⁷⁷ Flertallet trekker også frem at det i den aktuelle saken var tilstrekkelige nasjonale dommer som hadde blitt publisert og var tilgjengelige, og følgelig var en del av muligheten den enkelte hadde til å forutberegne sin rettsstilling.⁷⁸

⁷¹ NOU 2002: 4, punkt 4.5.3.1.3.

⁷² Rt. 2009. s. 780, avsnitt 21.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Klagesaksnummer 14307/88.

⁷⁶ Ibid, avsnitt 53

⁷⁷ Ibid, avsnitt 40.

⁷⁸ Ibid, avsnitt 40

2.3.2 Vern mot vilkårlig straffeforfølgning

Tett knyttet til legalitetsprinsippet er hensynet om å sikre den enkelte borger mot vilkårlig straffeforfølgning. Da må straffebudet være utformet med tilstrekkelig klarhet, slik at vernet mot vilkårlighet er reelt.

Dette er ikke minst viktig i en situasjon der den politiske oppmerksomheten mot terror og terrorbekjempelse er stor, noe som kan skape sosiale forventninger om et stadig sterkere rettslig vern mot terror. Flere organisasjoner har tatt opp at stater ofte er under press om å vise at de er effektive i sitt arbeid mot terror, og at dette har fått enkelte land til å etablere spesielle prosedyrer for å produsere resultater i løpet av kortere tid, for eksempel ved å gi militære tribunaler et bredere mandat eller ved å etablere spesielle domstoler.⁷⁹ Dette gjelder også til dels land med lange rettstradisjoner.⁸⁰

Europarådet fattet allerede i 2002 vedtak om en resolusjon, med uttalt erfaring fra 11. september året før,⁸¹ om at terrorbekjempelse må skje med respekt for menneskerettighetene og at man ikke skal etablere noen unntak fra EMK.⁸² I norsk kontekst har blant annet Husabø påpekt viktigheten av å unngå en ”*kronisk unntakstilstand*”⁸³ gjennom strafferettslig terrorbekjempelse, drevet frem av ”*redsla for krig og terror*”.⁸⁴

Behovet for å beskytte innbyggerne mot vilkårlig straffeforfølgning, samtidig som en beskytter landet og innbyggerne mot terrorhandlinger, er med andre ord en aktuell, vanskelig, og til dels politisert problemstilling i flere land, inklusiv Norge.

⁷⁹ F.eks. International Commission of Jurists (2009), side 155-6

⁸⁰ Ibid., s. 157

⁸¹ Resolusjon 1272 (2002), *Combating terrorism and respect for human rights*, punkt 2.

⁸² Ibid, punkt 9

⁸³ Husabø (2002a), punkt 2.4

⁸⁴ Ibid.

2.3.3 Internasjonalt samarbeid

Å ha straffebud om terror som har sprunget ut av internasjonale forpliktelser kan gjøre det praktisk lettere å samarbeide effektivt om terrorbekjempelse over landegrensene. Spesielt når våre straffebud har det samme bakteppet som i de fleste europeiske land.

Siden utgangspunktet for forholdet mellom norsk rett og folkeretten er dualisme,⁸⁵ må vi ta nødvendige skritt for å innarbeide konvensjonsforpliktelsene våre. Dette kan vi gjøre ved aktiv transformasjon, altså oversettelse og gjengivelse av de aktuelle bestemmelser,⁸⁶ inkorporasjon, altså henvisning til de aktuelle folkerettslige regler i norsk lov,⁸⁷ eller passiv transformasjon, som går ut på å konstatere rettsharmoni.⁸⁸

For norsk terrorlovgivning er det transformasjon, altså omarbeidelse av konvensjonsforpliktelsene til norsk språkdrakt og at det vedtas som formell lov, som er tilfellet.

Uavhengig av metoden for innarbeiding viser innarbeidingen at Norge iverksetter våre internasjonale forpliktelser innen området for terrorbekjempelse på en identifiserbar og lojal måte. Dette kan også ha betydning for vår troverdighet som pådriver for bekjempelse av terror og politisk samarbeidsklima over landegrensene og på internasjonale arenaer over tid.

3 Hva er psykisk medvirkning?

Psykisk medvirkning er situasjoner der en persons handling virker inn på en annen person (hovedmannen), uten at det foreligger fysisk medvirkning.⁸⁹ Forskjellen på fysiske bidrag til en straffebelagt handling og psykiske bidrag er at påvirkningen *”ikke er eit faktum som fysisk inngår i den vidare hendingsrekkja på same måten som t.d. eit*

⁸⁵ Ruud (1998), s 27

⁸⁶ Ibid, s. 36

⁸⁷ Ibid, s. 36

⁸⁸ Ibid, s. 41

⁸⁹ Husabø (1999), s. 57

drapsvåpen”.⁹⁰ Altså er det noe som virker inn på motivasjonen til den som foretar selve handlingen, ved å så, styrke eller støtte idéen om den framtidige handlingen.

Psykisk medvirkning tar typisk form som *ytringer*, for eksempel direkte eller indirekte oppfordringer om å begå handlingen, eller psykisk bearbeidelse over kort eller lang tid.

Det kan også ta form som *handlinger*, for eksempel å huse noen som skal begå en terrorhandling, uten å ta del i forberedelsene av handlingene, men like fullt å kjenne til dem, og gi sitt stilltiende samtykke på en måte som styrker gjerningspersonens overbevisning om at handlingen er riktig.

I denne oppgaven vil psykisk medvirkning som tidligere nevnt bli avgrenset til oppfordringer, ordrer, råd og handlingsunnlatelser.

3.1 Generelt om straffbar medvirkning

Medvirkning er når en eller flere hovedgjerningspersoner får hjelp, bistand eller støtte for sin straffbare handling av en eller flere hjelpere.⁹¹

Hovedhensynet bak kriminaliseringen av medvirkningshandlinger er at om hovedhandlingen er å regne som straffbar, er det i utgangspunktet grunn til å anse det å bidra til at hovedhandlingen finner sted, også som straffbart.⁹² I dette legges det vekt på at det er en sammenheng mellom medvirkningshandlingen og muliggjøringen av hovedhandlingen, samt det rettsstridige i medvirkningshandlingen som sådan.⁹³ Også medvirkeren sin skyld har betydning for at man kan anse handlingen som straffverdig.⁹⁴

Etter strl. 1902 er medvirkning generelt i hovedregelen straffbart bare når det er eksplisitt omtalt i straffebudet. Gjennom dommer i Høyesterett og underrettene er det

⁹⁰ Ibid

⁹¹ Merk at det etter norsk rett er mulig å bli straffeansvarlig som medvirker selv om det ikke er en strafferettslig ansvarlig hovedmann. Andenæs (2005), s. 338

⁹² "Vi kan gjerne seia det slik at grunngevinga for å straffa medverking er aksessorisk til grunngevinga for å straffa hovudgjerninga", Husabø (1999), s. 259. Se også Ot.prp. nr. 90 (2003-2004), punkt 8.2.5

⁹³ Husabø (1999), s. 259

⁹⁴ Ibid.

imidlertid etablert at også der medvirkning ikke er omtalt, kan en ved en tolkning av straffebudet vurdere om medvirkningshandlinger likevel rammes av det aktuelle straffebudet, da som en del av hovedhandlingen.⁹⁵ Også i disse sammenhenger er det et like strengt lovkrav som i den øvrige strafferetten, jfr. Grl. § 96, og man må derfor ”*ta utgangspunkt i de alminnelige prinsipper om tolkning av straffelover*”⁹⁶ for å avdekke eventuell straffbarhet.

Etter strl. 2005 er medvirkning generelt i hovedregelen straffbart, såfremt noe annet ikke fremgår av straffebudet, jfr. § 15. Denne endringen i presentasjon av straffeloven medfører imidlertid ikke noen realitetsendring i når medvirkning er straffbart.⁹⁷

For terrorhandlinger etter strl. 1902 § 147 a er det et eksplisitt medvirkningstillegg i 3. ledd, siste setning, mens det samme tillegget kan leses inn i strl. 2005 § 136, ved at det ikke er et eksplisitt unntak, jfr. § 15. I tillegg er de fleste praktiske former for medvirkning omtalt i de etterfølgende ledd og paragrafer. I Strl. 1902 betyr det: § 147a (3) siste setning, om medvirkning til terrorhandlinger generelt, samt § 147b terrorfinansiering, § 147c oppfordring, rekruttering, opplæring og medvirkning hertil. I tillegg er en rekke handlinger som er under *Kapittel 18. Terrorhandlinger og terrorrelaterte handlinger* i strl. 2005, kriminalisert også i strl. 1902, men ikke med en kobling til terrorhandlinger som sådan.

I Strl. 2005 betyr det: § 133 terrorforbund, § 134 terrortrusler, § 135 terrorfinansiering, § 136 oppfordring, rekruttering og opplæring, § 137 medvirkning til unndragning fra straff, § 138 terrorbombing, § 139 kapring av luftfartøy og skip, § 140 forstyrrelse av drift av luftfartøy og skip, § 141 utslipp av farlig stoff fra skip, § 142 ulovlig befatning med farlig materiale, § 143 gisseltaking i terrorøyemed og § 144 angrep på en internasjonalt beskyttet person, samt medvirkning hertil.

Slik er de fleste tenkelige former for medvirkning til terrorhandlinger dekket av lovens ordlyd.

⁹⁵ Andenæs (2005), s. 331

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Ot. prp. nr. 90 (2003-2004), punkt 30.1, *Til § 15*

Det er mange dommer fra Høyesterett og underrettene på medvirkningshandlingers straffbarhet generelt. Av slike dommer kan vi utlede at det ikke er avgjørende hvilken form medvirkningshandlingen har hatt, altså om den er fysisk eller psykisk,⁹⁸ eller om den har skjedd ”før eller samtidig med hovedhandlingen”.⁹⁹ I de sammenhenger der bidraget er gjort av en medhjelper etter at den straffbare hovedhandlingen er utført, er det i hovedregelen å anse som selvstendige forbrytelser.¹⁰⁰ Unntaket er om den etterfølgende handlingen er forhåndsavtalt – da kan det likevel være å regne som psykisk medvirkning.¹⁰¹ Videre er det heller ikke nødvendig at medvirkningen har vært avgjørende for hovedhandlingen.¹⁰²

3.1.1 Kravet om skyld

Skyldkravet ved medvirkningshandling er det samme som ved hovedhandlingen, jfr. Strl. 1902 § 40, jfr. Strl. 2005 § 21.¹⁰³ Sagt på en annen måte er straffansvar ”utelukket dersom ikke følgen/ handlingen dekkes av vedkommendes skyld”,¹⁰⁴ jfr. det tidligere nevnte dekningsprinsippet. Hensynet bak regelen er at den enkelte skal dømmes ut ifra sin oppfatning av den faktiske situasjonen.¹⁰⁵

Går hovedmannen lengre enn medvirkeren og utviser forsett der medvirkeren utviser uaktsomhet, kan medvirkeren selvsagt bare straffes for den skyldgraden han eller hun selv har utvist.¹⁰⁶

⁹⁸ Andenæs (2005) s. 326

⁹⁹ Andenæs (2005) s. 326

¹⁰⁰ Ibid, 323. Merk at det i terrorsammenheng da også kan kvalifisere til ”terrorforbund”, jfr. strl. 1902 § 147 a (4), sml. strl. 2005 § 133.

¹⁰¹ Ibid, s. 323

¹⁰² Ibid, s. 326

¹⁰³ Se også forarbeidene Ot. prp. nr. (2003-2004), punkt 30.1, Til § 15: ”Dersom skyldkravet er forsett, må forsettet dekke hele det objektive gjerningsinnholdet i straffebudet som medvirkningen knytter seg til. Dekningsprinsippet gjelder fullt ut.”

¹⁰⁴ Matningsdal (2008), s. 373

¹⁰⁵ Ibid, s. 223.

¹⁰⁶ Andenæs (2005), s. 339

3.1.2 Kravet om årsakssammenheng

Det er videre et vilkår om årsakssammenheng mellom medvirkningshandlingen og hovedhandlingen.¹⁰⁷ I forarbeidene presiseres det at fysisk medvirkning må ha en grad av tilknytning til hovedhandlingen, altså at det må ”*virke med i utførelsen av hovedhandlingen*”.¹⁰⁸ Om psykisk medvirkning understrekes det at hovedpersonen påvirkes eller blir mer innstilt på å utføre lovbruddet som en forutsetning for straffbarhet.¹⁰⁹

3.1.3 Den alminnelige rettsstridsreservasjon

Læren om den alminnelige rettsstridsreservasjon er et objektiv tilleggsvilkår før medvirkningen kan sies å medføre straffansvar.¹¹⁰

Dette går ut på at straffebud ikke skal få anvendelse på forhold som, selv om de faller innenfor ordlyden, etter lovgivers intensjon ikke er ment å bli rammet av straffebudet.¹¹¹ Det er med andre ord en form for innskrenkende fortolkning.

Den alminnelige rettsstridsreservasjon kommer i tillegg til straffrihetsgrunner, som nødverge, jfr. strl. 1902 § 48, sml. strl. 2005 § 18, eller nødrett, jfr. strl. 1902 § 47, sml. strl. 2005 § 17. Mens straffrihetsgrunner gjelder forhold som gjør at en overtredelse av et straffebud likevel ikke er å regne som straffbar, angår rettsstridsreservasjonen forståelsen av hva som i det hele tatt er straffbart i henhold til straffebudet.

Rt. 2003 s. 902 illustrerer dette. Saken gjaldt en mann som hadde lånt bort lokaler for oppbevaring av møbler og løsøre. Det viste seg etter hvert at lokalet ble brukt til ulovlig tilvirkning av brennevin. Dette ble utleieren seinere klar over. Men retten la blant annet vekt på at lokalet egentlig var leid ut til andre, helt legitime formål. Videre ble det lagt

¹⁰⁷ Ibid, s. 326

¹⁰⁸ Ot. prp. nr. 90 (2003-2004), punkt 30.1, Til § 15

¹⁰⁹ Se også Husabø (1999) s. 122

¹¹⁰ Husabø (1999), s. 95.

¹¹¹ Andenæs (2005), s. 155. Andenæs omtaler dette i forlengelsen av en drøftelse av rettsstridsreservasjoner som er uttrykkelig kommet til uttrykk i straffeloven, og påpeker at ”*Det lar seg [...] ikke nekte at det ofte virker nokså tilfeldig om reservasjonen er med eller ikke*”, samt at det har liten praktisk betydning om det er tatt med i straffebud eller ikke.

vekt på at mannen ikke hadde samtykket til den ulovlige produksjonen. I starten var mannen heller ikke klar over hva som foregikk der. Da han etter hvert innså hva som foregikk, uten å handle, var det ikke avgjørende for retten.¹¹² I dommen står det at mannen ”med sitt ‘kroppsspråk’, viste overfor B [leieren] at han sterkt mislikte virksomheten”. Mannen ble frikjent.

I saker som vedrører psykisk medvirkning, særlig når dette kommer til uttrykk i form av ytringer, er det naturlig å vurdere ytringen opp mot den grunnleggende retten til å ytre seg fritt, som et ledd i vurderingen av om ytringen er rettsstridig. Dette drøftes under punkt 3.4.

3.2 Spesielt om psykisk medvirkning

Psykisk medvirkning kjennetegnes ved at medvirkeren har ”framkalt eller styrkt hovedmannen sitt forsett”¹¹³ eller at de råd, vurderinger eller innspill som er gitt, har bidratt til planlegging eller utførelse av den kriminelle handlingen.¹¹⁴

I strl. 1902 og strl. 2005 skilles det i enkelte straffebud mellom ”forledelse” og ”tilskyndelse”.¹¹⁵ Ved forledelse må medvirkeren har fremkalt hovedutførerens forsett.¹¹⁶ Ved tilskyndelse har medvirkeren understøttet et forsett som allerede er der, ved å være én av flere grunner til at hovedgjerningspersonen handler som han eller hun gjør.¹¹⁷ Dette er ikke en distinksjon som har spesielt praktisk betydning for strl. 1902 § 147a eller strl. 2005 § 131, da disse begrepene ikke nevnes i lovteksten der. Begrepene kan likevel være analytiske verktøy i forståelsen av hvordan den psykiske medvirkningen kan ha forløpt i konkrete tilfeller.

Alle vilkår som er nevnt som forutsetninger for medvirkning generelt, gjelder selvsagt også ved psykisk medvirkning.

¹¹² Det framgår ikke eksplisitt av dommen at retten har lagt rettsstridsreservasjon til grunn.

¹¹³ Husabø (1999), s. 122

¹¹⁴ Andenæs (2005), s. 327

¹¹⁵ Men begrepene brukes ofte sammen, for å vise at alle former for psykisk medvirkning er straffbare, jfr. Husabø (1999) s. 132

¹¹⁶ Ibid, s. 133-134

¹¹⁷ Ibid, s. 134

3.2.1 Objektive vilkår

3.2.1.1 Positiv tilskyndelse

Psykisk medvirkning tar i hovedregelen form slik at medvirkeren gir en positiv tilskyndelse,¹¹⁸ altså at medvirkeren kommer med utsagn som bekrefter nødvendigheten av, oppmuntrer eller støtter hovedpersonens motivasjon. Dette innebærer at man ved psykisk medvirkning, i motsetning til fysisk medvirkning, ikke støtter den kriminelle handlingen med konkrete midler, men gjennom ytringer (skriftlig eller muntlig) eller handlinger. For eksempel kan det bety at person A verbalt overtaler til eller støtter person B i idéen om å utsette landets demokratiske institusjoner for et bombeangrep.

Imidlertid kan påvirkningen også være av negativ art, men likevel være en positiv tilskyndelse, altså ved en trussel om noe som kan komme til å skje med medvirkeren eller vedkommendes nærmeste om han/ hun ikke medvirker. I et tenkt tilfelle innebærer det straffbar medvirkning å komme med ytringer om at person X ikke er en god muslim om han ikke er med på et planlagt terrorangrep, såfremt det er framsagt med forsett/ hensikt om en terrorhandling begått av X.

3.2.1.2 Kravet om årsakssammenheng

For å belyse årsakskravet, og nedre grense ved psykisk medvirkning, er to dommer spesielt nyttige: Rt. 1982 s. 1315 og Rt. 1980 s. 1004, som ofte omtales som *Hasjseilerdom I* og *Hasjseilerdom II*.

Hasjseilerdom I handler om fire personer som har oppholdt seg i en seilbåt som har fraktet hasj fra Marokko til Norge. To menn bidro aktivt til å medbringe hasjen, mens to kvinner ikke hadde en aktiv rolle. De to kvinnene utførte dog arbeid og gjøremål på seilbåten, som å koke mat og bistå i seilingen til Norge. Disse ble dømt for å ha medvirket psykisk, fordi de gjennom sine handlinger skal ha styrket mennenes forsett.

¹¹⁸ Andenæs (2005), s. 327

Retten påpeker at ”*det kreves ikke at deres medvirkning i og for seg var nødvendig*” ei heller at det kreves at ”*de hadde noe spesielt ønske om å hjelpe de andre.*”

Dette ble bekreftet i *Hasjeseilerdom II*, en sak der faktum langt på vei er lik førstnevnte sak, bortsett fra at utganglandet var Danmark og at det bare var én psykisk medvirkende.

Disse dommene er imidlertid kritisert i juridisk teori.¹¹⁹ Kritikken går i hovedsak på at handlemåten til de psykisk medvirkende ikke er vurdert opp mot den alminnelige rettsstridsreservasjonen, herunder at man har unnlatt å vurdere om de psykisk medvirkende hadde andre, reelle handlingsalternativer.

I en nyere dom, Rt. 2001 s. 1617, kan det virke som Høyesterett har forlatt det vide medvirkningsansvaret som er skissert i de to ovenfor nevnte dommene.¹²⁰ Saken gjaldt en bilfører som ikke visste at en passasjer hadde med seg narkotika. Da oppbevaringen av narkotika ble oppdaget, ble hverken passasjer eller narkotika kastet ut, men fikk bli med videre. Førstvoterende skriver eksplisitt i et *obiter dictum* at det er ”*tvilsomt om dette alene ville være tilstrekkelig for straffansvar for medvirkning*”, og legger til at dette gjelder ”*selv om et slikt standpunkt kan ha støtte i avgjørelsene i Rt. 1982 s. 1315 og Rt. 1989 s. 1004*”. Bilføreren ble dømt for medvirkning, men da med vekt på andre handlinger: Blant annet gjennomgikk han partiet med narkotika sammen med passasjeren og smakte på den. Senere prøvde han også å unnslippe politiet. Retten la til grunn at han på denne måten hadde ”*solidarisert seg*” med passasjeren. Dette oppstiller terskelen for årsakssammenheng etter gjeldende rett.

3.2.2 Subjektive vilkår

3.2.2.1 Skyldkravet

Det subjektive vilkåret for å bli stilt strafferettslig ansvarlig som psykisk medvirkende, er at man har utvist tilstrekkelig grad av skyld. Det innebærer for strl. 1902 § 147a sin

¹¹⁹ Se f.eks. Andenæs (2008), s. 319 og Husabø (1999), s. 114

¹²⁰ Omtalt i Andenæs (2005), s. 326: «De to første avgjørelsene [*Hasjeseilerdom I og II*] synes noe modifisert i Rt. 2001 s. 1671».

del at ”medvirkeren må anse det som klart eller overveiende sannsynlig at en terrorhandling blir fullbyrdet, og samtidig anse det klart eller overveiende sannsynlig at han medvirker til denne handlingen”.¹²¹ For strl. 2005 § 131 må medvirkeren ha som hensikt at en terrorhandling blir fullbyrdet, og samtidig anse det som klart eller overveiende sannsynlig at han medvirker til denne handlingen.

Skyldkravet ved psykisk medvirkning er altså at alle elementene i gjerningsinnholdet i strl. 1902 § 147a/ strl. 2005 § 131 dekkes, jfr. dekningsprinsippet.

For eksempel innebærer dette en ikke vil bli dømt som medvirkende til terrorhandlinger i et slikt scenario: En person får haik med en fremmed bilfører. Gjennom hele kjøreturen skryter haikeren uhemmet av et terrorangrep han kommer til å gjennomføre, mens bilføreren jatter uinteressert med på det som blir sagt. Haikeren opplever jattingen som en bekreftelse på at planene er gode og riktige. Når haikeren kommer frem til bestemmelsesstedet, begår han terrorhandlingen har fortalt om. Selv om en så bevisstløs medjatting folkelig sett vil kunne anses som kvalifisert klanderverdig, og det er en årsakssammenheng mellom det å ha blitt kjørt frem til gjerningsstedet, tildels også å bli motivert ved jatting, så mangler altså *forsett* eller *hensikten* om å medvirke til en terrorhandling hos bilføreren. En slik forutsetning om at medvirkeren har forsett om at følgene skal inntreffe, kalles fullføringsforsett.¹²²

Med andre ord må det foreligge forsett i to ledd: Først forsett om medvirkningen som sådan, altså at man med viten og vilje foretar en medvirkningshandling til en terrorhandling.¹²³ Derneft kreves det forsett/ hensikt om terrorhandlingen som hovedgjerningspersonen er ment å fullføre.¹²⁴

Dette reiser spørsmålet om hva det vil kunne medføre om forsettet mangler ved ett av de to leddene.

¹²¹ Hustad (2007), s. 94

¹²² Husabø (1999), s. 239

¹²³ Ibid, s. 240

¹²⁴ Ibid.

Hvis forsettet knyttet til bistandshandlingen mangler, altså første ledd, er hovedregelen at straffansvar for medvirkning ikke inntreffer, da det ikke foreligger skyld. Et eksempel er allerede gitt i den medjattende bilføreren.

Imidlertid kan det foreligge unntak, jfr. Rt. 1947 s. 742. Saken gjaldt en eksekusjon foretatt ved oppstilte skyttere under 2. verdenskrig. De som skulle ta seg av eksekusjonen stod oppstilt på rekke med skytevåpen. Én av dem som skulle ta seg av eksekusjonen lot være å skyte. Også han ble dømt, selv om han presumptivt manglet forsett om avretting. Begrunnelsen er at da han stilte seg opp med de andre styrket han de andres forsett – noe retten mente at han hadde forstått da han stilte seg opp.¹²⁵

At medvirkerens forsett knyttet til hovedhandlingen mangler, altså ledd nummer to, er mer vanlig.¹²⁶ I slike sammenhenger knytter vurderingen seg til om medvirkeren har sett for seg *”ei bestemt krenking av det aktuelle straffebudet, dvs. ei krenking ved eit bestemt høve”*.¹²⁷ Tilfellet trenger ikke være nærmere definerte med dato, tidspunkt eller framgangsmåte,¹²⁸ men forsettet kan altså ikke være et generelt forsett om et ønsket, framtidig brudd på straffebudet om terror uten noen nærmere konkretisering.

3.2.3 Straffri tilbaketredelse

Straffri tilbaketredelse fra et utsagn eller en handling som kvalifiserer til psykisk medvirkning krever at man på en klar måte distanserer seg fra det straffbare forhold.

Rt. 1984 s. 1300 illustrerer dette. Saken gjaldt to som ble enige om å begå et bilbrukstyveri. Den ene angret seg underveis, men gjorde ingenting for å hindre den andre i å ta bilen. Retten la til grunn at det mulig at den som angret seg også tilkjennegav verbale motforestillinger mot å ta bilen. Men at han ble på stedet, og etter bilinnbruddet ble han også med som passasjer. Han ble dømt for psykisk medvirkning, da han ikke gav uttrykk for klarere motforestillinger, hverken i ord eller handling.

¹²⁵ Dette kan karakteriseres som psykisk medvirkning ved handlingsunnlatelse, og drøftes nærmere under punkt 3.3.4.

¹²⁶ Husabø (1999), s. 241

¹²⁷ Ibid, s. 242

¹²⁸ Ibid.

I et tenkt terrortilfelle vil da en person som har vært med på å diskutere en framtidig terrorhandling være nødt til å ta klart og utvetydig avstand fra planen overfor de samme personene vedkommende kan ha styrket forsett hos, for å kunne gå klar av straffansvar.

3.2.4 Betydning av tvang

Ved psykisk medvirkning kan tvang tenkes å være relevant i to situasjoner.

For det første i en situasjon der den som selv står for den psykiske påvirkningen bruker tvangsmidler, som trusler om vold mot den det gjelder eller vedkommendes nærmeste, for å styrke hovedutøverens forsett. I slike saker er det lite tvilsomt at påvirkningen er straffbar som psykisk medvirkning.

For det andre kan den som står for den psykiske påvirkningen overfor andre selv være under et stort press med elementer av tvang i seg. Dette var tilfellet i Rt. 2010 s. 1076. Saken gjaldt en narkotikakurér som ved innførsel av kokain til Norge fra Belgia via Warszawa, ble utsatt for press og tvang av bakmenn. Bakmennene hadde utsatt kuréren og to av hans venner for alvorlige trusler om å ramme nærstående familiemedlemmer dersom de ikke fraktet narkotika ved å svelge kapsler med kokain. Tvangselementet beskrives å ha skiftet karakter ved ankomst Warszawa: Mens den var nærliggende ved avgang fra Belgia, og kan sågar anses som en nødrettshandling på strekningen Belgia – Warszawa, var den ikke like nærliggende ved transit og frem til Torp flyplass i Norge. Det er sistnevnte strekning kuréren ble dømt som psykisk medvirkende til.¹²⁹ Etter førstvoterendes vurdering er tvangselementet bare et straffutmålingsmoment. Dette begrunnes med at det er *”ikke tvilsomt at de må ha styrket hverandres forsett”*, når de tre kurérne vurderte å ikke gjennomføre innførselen, men likevel *”i fellesskap kom frem til avgjørelsen om å gjennomføre”*. Førstvoterende påpeker også at tvangselementet må vurderes likt om det er en kriminell hovedhandling som utføres under tvang, eller en kriminell medvirkningshandling.

¹²⁹ Dette kom i tillegg til dommen på hovedhandlingen han og de to vennene hans sto for.

I et tenkt terrortilfelle vil handlingsforløpet kunne være slik: To høyreekstreme, person A og B, trues av sine lederskikkelser til å gjennomføre et terrorangrep, ellers vil folk de er glad i måtte lide. Tynget av denne tvangen forsterker personene A og B gjensidig hverandres overbevisning om å gjennomføre handlingen, og ender opp med å gjennomføre. Da kan A og B dømmes som psykisk medvirkende til terrorhandlinger, til tross for de bakenforliggende truslene.¹³⁰ Dette gjelder med de begrensninger som kommer av strl. 1902 § 47, sml. strl. 2005 § 17, om nødrett, og i noen sammenhenger den alminnelige rettsstridsreservasjon.

3.3 Former for psykisk medvirkning til terror

3.3.1 Oppfordringer og forslag

Det fremgår av forarbeidene at oppfordringer og forslag om å begå straffbare handlinger, deriblant oppfordring til terror¹³¹ kan utgjøre forsøk på psykisk medvirkning.¹³²

Oppfordringer til straffebelagte handlinger generelt er kriminalisert gjennom strl. 1902 § 140, sml. strl. 2005 § 183, det samme er en rekke oppfordringer innen ulike, konkrete strafferettslige områder.

En oppfordring eller et forslag kan tenkes å bli framsatt i en offentlig sammenheng eller i mer private kretser.

Offentlige oppfordringer til terrorhandlinger er allerede straffebelagt som selvstendig handling, jfr. strl. 1902 § 147c (1) a, sml. strl. 2005 § 136 (1) a. Ordlyden i de to paragrafene er sammenfallende, og analysen av lovteksten vil derfor i stor grad være det samme, med mindre forarbeidene skulle gi holdepunkter for å mene at det ligger en

¹³⁰ De kan også bli dømt for å ha inngått terrorforbund, jfr. strl. 1902 § 147a (4), strl. 2005 § 133, samt å ha begått en terrorhandling strl. 1902 § 147a (1), strl. 2005 § 131

¹³¹ Det avgrenses mot *trusler om framtidig straffbar handling*, jfr. strl. 1902 § 227, sml. strl. 2005 § 187, og *terrortrusler*, jfr. strl. 1902 § 147 a, 3. ledd, sml. strl. 2005 § 134.

¹³² Ot. prp. nr. 8 (2007-2008), Punkt 8.8.5.4

intensjonsendring tross uendret ordlyd. Skyldkravet ved offentlig fremsatte oppfordringer om terror er forsett ved oppfordringen, samt hensikt om terrorfølgene ved en eventuell oppfølgende terrorhandling.

Spørsmålet da er hva som utgjør en offentlig sammenheng. For strl. 1902 er dette definert i § 7, 2. punktum:

«En Handling ansees forøvet offentlig, naar den er forøvet ved Udgivelse af trykt Skrift eller i Overvær af et større Antal Personer eller under saadanne Omstændigheder, at den let kunde iagttages fra et offentligt Sted og er iagttaget af nogen der eller i Nærheden værende».

I strl. 2005 er samme forhold definert i § 10 (2). Endringene i 1. punktum er bare av språklig art og innebærer ingen realitetsendring.¹³³ Men paragrafen har et nytt 2. punktum: *”Består handlingen i fremsettelse av et budskap, er den også offentlig når budskapet er fremsatt på en måte som gjør det egnet til å nå et større antall personer.”*¹³⁴ Dette innebærer at budskap fremmet i radio, fjernsyn, ved oppslag eller over åpne internettsider er innenfor definisjonen av offentlig. Endringen innebærer at ordlyden er mer i takt med mediemulighetene i en moderne tid, sammenlignet med 1902-lovens *”[...] Udgivelse af trykt Skrift [...]”*. Merk at det etter bestemmelsen ikke er et krav at man rent faktisk når ut til mange, men at metoden man har brukt er egnet til å nå ut til mange.¹³⁵

Av dette kan vi utlede at terskelen for straffansvar for oppfordringer til terrorhandlinger fremsatt av noen kamerater dem selv i mellom i kjellerstua til den ene er høyere, enn om de samme oppfordringene fremsettes i en demonstrasjon utenfor Stortinget, etter de særskilte bestemmelsene om oppfordring til terror.

Imidlertid er det i forarbeidene presisert at budskap fremsatt *”gjentatte ganger i private lag [også] kan være egnet til å nå et større antall personer”*.¹³⁶ Det kan altså etter en nærmere vurdering medføre straffansvar om oppfordringene til terrorhandlinger i

¹³³ Ot. prp. nr. 90 (2003-2004), punkt 30.1, *Til § 10*

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Ibid, punkt 12.2.2

¹³⁶ Ibid, punkt 30.1, *Til § 10*

eksempelet ovenfor fremsettes i regelmessige søndagsmøter i kjellerstua til et medlem av kameratgjengen. Her vil også andre forhold rundt møtene, budskapet og tilhørernes sammensetning kunne være av betydning for om straffansvar inntreffer eller ikke.

Oppfordringer som framlegges i mer private sammenhenger vil ”til en viss grad”¹³⁷ kunne falle innenfor medvirkningstillegget til strl. 1902 § 147a (3), siste setning, eller det generelle medvirkningstillegget til strl. 2005 som også gjelder § 131.

Oppfordringer kan tenkes å være rettet mot bestemte personer eller være en mer generelt utformet oppfordring til ubestemte personer om å begå en terrorhandling.

Når oppfordringen er rettet mot én eller flere bestemte personer er det lite tvilsomt at det kvalifiserer til psykisk medvirkning, såfremt oppfordringen i sitt innhold er tilstrekkelig klart. Slike oppfordringer er å regne som kjerneområdet til psykisk medvirkning.¹³⁸ Da er videre gang å fastslå eventuell sammenheng mellom hovedutøverens motivasjon og den fremsatte oppfordringen, i tillegg til å avdekke hvorvidt vilkåret om medvirkerens terrorforsett eller terrorhensikt er tilstede. Dersom oppfordringen i sitt innhold ikke er klart, vil det kreve en nærmere vurdering av utsagnets ”materielle innhold og reelle hensyn”.¹³⁹ For eksempel: Det blir framsatt oppfordringer om å begå terrorhandlinger i en tale på Universitetsplassen i Oslo overfor et hundretalls oppmøtte og et ubestemt antall som følger talen via ulike medier.¹⁴⁰ Disse oppfordringene er forsettelige, i tillegg til at forsettet eller hensikten om en oppfølgende terrorhandling er tilstede. Taleren har imidlertid ingen formening om hvem som skal stå for utførelsen. Når oppfordringen retter seg mot en ubestemt krets med personer er det vanskelig å si at vedkommende ”har solidarisert seg med det straffbare forhold, jfr. Rt. 2001 s. 1671”.¹⁴¹ Men Husabø påpeker at rimelighetshensyn tilsier at om terrorforsett/-hensikten er klart nok tilsier dette at medvirkeren er strafferettslig ansvarlig for sin medvirkningshandling, selv om den er utført av en for medvirkeren

¹³⁷ Ot. prp. nr. 8 (2007-2008), punkt 8.8.5.4

¹³⁸ Hustad (2007), s. 79-80

¹³⁹ Ibid, s. 80

¹⁴⁰ Eksempelet er hypotetisk, men inspirert av en omstridt tale på Universitetsplassen i Oslo 13.02.10, der taleren advarte mot et norsk 11. september, men presiserte at det «ikke var en trussel, men en advarsel». Utsagnet og den faktiske hendelsen er ikke gjenstand for videre drøftelse i denne oppgaven.

¹⁴¹ Hustad (2007), s. 83

fremmed.¹⁴² Han tar forbehold om de tilfeller de hendelsesforløpet tar en upåregnelig vending.¹⁴³

Merk at offentlige oppfordringer til terror, rettet mot en ubestemt krets personer, og med et innhold som ikke er konkret, med fordel kan vurderes etter særbestemmelsen i strl. 1902 § 147c/ str. 2005 § 136, framfor etter medvirkningsbestemmelsen knyttet til strl. 1902 § 147a, (3) siste punktum/ strl. 2005 § 131, jfr. § 15. Etter særbestemmelsene er det nemlig tilstrekkelig at oppfordringen er kommunisert offentlig. Man trenger da ikke å konstatere forsett/ hensikt om terror eller årsakssammenheng med en framtidig terrorhandling.¹⁴⁴

Spørsmålet videre er hva som i innhold kan regnes som en oppfordring eller et forslag om å begå en terrorhandling.

For straffansvaret for offentlig framsatte oppfordringer har departementet foreslått at bare oppfordringer som direkte omhandler *iverksettelsen* av terrorhandlinger blir rammet av terroroppfordringsbestemmelsen etter strl. 2005 § 136 (1) a, sml. i strl. 1902 § 147c (1) a.¹⁴⁵ Dette for å unngå at straffansvaret blir for vidtrekkende. Man utelukker ikke at også indirekte oppfordringer kan bli rammet, men at vurderingen av det må være konkret, og veies opp mot internasjonale forpliktelser og hensynet til ytringsfriheten.¹⁴⁶

Det er i utgangspunktet ingenting som tilsier at offentlige oppfordringer bare kan være ytringer. Også non-verbale gester og tegn kan tenkes å være en oppfordring til iverksettelsen av en terrorhandling. For eksempel kan en person ved håndtegn signalisere til en annen at det er på tide å detonere bomben som utgjør terrorhandlingen.¹⁴⁷ Dette faller likevel utenfor forståelsen av de offentlige

¹⁴² Husabø (1999), s. 240

¹⁴³ Ibid, s. 240n

¹⁴⁴ Husabø (1999), s. 137

¹⁴⁵ Ot. prp. nr. 8 (2007-2008), punkt 8.8.5.4

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Eksempelen er inspirert av Rt. 1947 s. 368, som omhandler en nordmann som ble dømt til døden, etter å ha skutt en krigsfange etter håndgest fra en tysk nestkommanderende. I denne saken var ikke gesten fra den tyske nestkommanderende tema, men Husabø (1999), s. 129n bruker samme høyesterettsdom, og håndtegnet der, for å illustrere non-verbal påvirkning generelt.

oppfordringene, da det ikke vil rette seg mot det vi har etablert at må være et større antall personer. Imidlertid vil et slikt håndtegn kunne regnes som psykisk medvirkning til terror.

3.3.2 Ordre

En ordre om å utføre en terrorhandling er en form for psykisk medvirkning som klart er omfattet av medvirkningsansvaret etter norsk rett.¹⁴⁸

En ordre gis ikke til en likeverdig part, men til noen man har én eller annen form for makt eller innflytelse over. Det er ikke nødvendig med formelle maktstrukturer eller en fast organisasjon. Overordningsforholdet kan også handle om alder, autoritet, psykisk overlegenhet eller posisjonen i en gjeng.

Ordren i seg selv trenger ikke å være formulert som en ordre. Det er tilstrekkelig om overordningsforholdet mellom den som ytrer det og den som tar i mot beskjeden er slik at det oppfattes at vedkommende vil komme best ut av å ta det som blir sagt til følge. En ordre skiller seg fra en oppfordring ved at *”ein ordre ber i seg eit krav om at den andre skal føya sin vilje etter ordregivaren sin vilje”*.¹⁴⁹ Nekting av å følge ordren vil kunne bli møtt med sanksjoner.¹⁵⁰

I tidligere dommer fra Høyesterett har en ordre om å begå en handling vært *”ansett tilstrekkelig for å dømmes for medvirkning”*.¹⁵¹ Begrunnelsen for dette er at en ordre så åpenbart virker inn på utførerens motivasjon for handlingen.¹⁵²

Et eksempel på dette er Rt. 1950 s. 184. Saken gjaldt en far som, under et slagsmål, spurte sin sønn om han var feig – før han gav ham en kniv. I løpet av slagsmålet ble fornærmede knivstukket i halsen. Vedkommende døde av skadene. En del av det faren ble dømt for, var å ha *”hisset opp”* sønnen. I en sak som denne forelå det også fysisk

¹⁴⁸ Ot. prp. nr. 8 (2007-2008), punkt 5.7.2.

¹⁴⁹ Husabø (1999), s. 136

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Hustad (2007), s. 79n.

¹⁵² Ibid, s. 79

medvirkning, ved at faren rakte sønnen en kniv. Men i domspremissene framgår det at også den psykiske medvirkningen, gjennom opphisset ordbruk, var en del av grunnlaget for dommen.

I terrorsammenheng kan det tenkes at en sjefsfigur i en ekstremistisk gruppering, som ledd i en uttalt forventning om å utføre et terrorangrep, utsetter ett eller flere av medlemmene for ytringer som spiller på deres mandighet, vilje eller trofasthet overfor deres felles sak. Det er ikke vanskelig å se for seg at slike ytringer er med på å hisse opp til den faktiske gjennomførelsen av en terrorhandling. Ved slike tilfeller vil det også kunne være av betydning om det var tilstrekkelig tydelig sammenheng mellom terrorhandlingen og de faktiske ytringene. I eksempelet med faren og sønnen i slagsmålet ovenfor var sammenhengen lett å konstatere, grunnet nærhet i tid, samt bruken av kniven som faren overleverte. Det er ikke like åpenbart å konstatere en slik sammenheng dersom forventningene ytres mer subtilt over tid i for eksempel en ekstremistisk moské, og ett av medlemmene seinere begår en terrorhandling som ikke var drøftet med de andre medlemmene i menigheten på forhånd.

Et annet tenkt eksempel er en blogg drevet av en person X med sterke høyreekstreme sympatier. X skriver blant annet at *”Islam og alle de som praktiserer det må bli totalt og fysisk fjernet fra hele den vestlige verden”*,¹⁵³ samt at vi alle vil bli muslimer om *”vi ikke kriger mot dem og holder dem ute av våre land”*, og legger til at *”det noen ganger vil bli nødvendig med militære handlinger for å knuse arabiske ambisjoner om storhet.”* Én av leserne, person Z, er spesielt begeistret for det som står der. Han anser bloggeren som sin ideologiske nestor og seg selv som bloggerens underordnede fotsoldat. Z går langt i å uttrykke i kommentarfelt og i e-poster at han gjerne vil sette disse meningene ut i live. Han opplever at X anerkjenner hans mot. Kort tid senere begår Z en terrorhandling.

Av Husabø fremgår det at også om initiativet kommer fra den underordnede, kan støtte fra den overordnede utgjøre en sterk psykisk motivasjonsfaktor.¹⁵⁴ I en sak som denne

¹⁵³ Sitateksemplene er reelle, og hentet fra bloggposter av Peder Nøstevold Jensen, også kjent som bloggeren Fjordman, slik de er gjengitt på Dagbladet.no, 06.08.11. I denne sammenheng brukes de som realistiske ytringseksempler i et hypotetisk typetilfelle.

¹⁵⁴ Husabø (1999), s. 136

er det imidlertid flere spørsmål som vil bli reist: Er kontakten mellom bloggforfatteren og hovedgjerningspersonen, person Z, av en slik art at det går an å karakterisere det som et over- og underordningsforhold?¹⁵⁵ Er ytringene tilstrekkelig klare i sitt innhold til å kunne karakteriseres som ordrer (eller oppfordringer) om å ta i bruk væpnet makt? Er årsakssammenhengen mellom de fremsatte ytringene og foretatte handlingene tilstrekkelig tydelig? Er ytringene framsatt med et forsett, eller hensikt, om terrorhandlinger begått av andre?

Videre vil både tilfellet med den ekstremistiske moskeen og den høyreekstreme nettsiden måtte vurderes opp mot retten til å ytre seg fritt.

3.3.3 Rådgivning

Råd, vurderinger eller faktiske opplysninger som er tiltenkt å ha betydning for gjennomføring av en terrorhandling, vil også bli regnet som psykisk medvirkning.¹⁵⁶

Rådene kan typisk gå ut på hvordan gjerningspersonen kan utføre terrorhandlingen eller unngå å bli oppdaget. Vilkåret for at rådet er å anse som psykisk medvirkning er at det har virket inn på hovedutførerens motivasjon, ikke om rådet som sådan er fulgt.¹⁵⁷

Rådet kan sågar være et dårlig råd, uten at det fritar for straffansvar.¹⁵⁸ Blir rådet som framlegges avvist av den som seinere begår en terrorhandling, foreligger det imidlertid ikke psykisk medvirkning, bare forsøk på sådan.¹⁵⁹

Et eksempel på hvordan råd kan gjøre en straffansvarlig er HR-2012-149-A. Saken gjaldt en styreformann, en daglig leder og en rådgiver for et anlegg for rensing av avfall. De hadde på ulike måter stått for en prosess for rensing av avfall som man ikke hadde forsøkt før, med det resultat at tanken eksploderte og det spredte seg forurensing

¹⁵⁵ Hvis nei, kan det likevel vurderes som oppfordring, støtte eller forslag om terror, jfr. drøftelsen under forrige punkt.

¹⁵⁶ Husabø (1999), s. 139. Merk at dette også kan falle innenfor bestemmelsene om terrorforbund/-forberedelse og opplæring i terror, jfr. strl. 1902 § 147 a (4), sml. strl. 2005 § 133, og strl. 1902 § 147 c (1) litra c, sml. strl. 2005 § 136 (1) litra c.

¹⁵⁷ Andenæs (2005), s. 327 og Husabø (1999), s. 141

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ Andenæs (2005), s. 327

over et stort område. Mange personer fikk helseplager og det ble store materielle skader. I vurderingen av rådgiverens rolle vektlegger Høyesterett vedkommendes rolle slik den er skjøttet og slik den er oppfattet av de andre: ”A vart oppfatta som kjemieksperten, og gjekk difor under namnet ‘professoren’.”¹⁶⁰ Høyesterett påpeker at ”Slik lagmannsretten har beskrevet As rolle i tilknytning til de omstendighetene som omfattes av tiltalebeslutningen [...] er det ikke tvilsomt at han objektivt sett har medvirket [...]”¹⁶¹. Lagmannsrettens frikjennelse av ham blir opphevet av Høyesterett.

Saken viser at ikke bare rådernes faktiske innhold, men også rådgiverens rolle eller personlige autoritet i relasjon til mottakeren av rådene, kan vektlegges som ett av flere momenter i vurderingen av om utsagnene har hatt noen effekt på hovedgjerningspersonenes overbevisning.

Blir det gitt forsettelige råd om gjennomføring i forbindelse med et konkret eller nærmere bestemt terrorangrep, er det rimelig å raskt konkludere med tilstrekkelig årsakssammenheng mellom rådene og angrepet, samt konstatere skyld. Imidlertid er denne vurderingen vanskeligere om rådene som gis er med sikte på et foreløpig ubestemt, framtidig terrorangrep. Dette er råd og opplysninger som eksempelvis kan gis via diskusjonssider på internett, i form av en ekstremistisk manual som produseres og distribueres bredt, eller i opplæringsleire for terrorister, slik de finnes i enkelte land.

Enkelte slike handlinger/ ytringer vil kvalifisere til oppfordring til terror, jfr. punkt 3.3.1, der det er det faktiske innholdet som vektlegges, framfor årsakssammenhengen eller tilknytningen til et seinere terrorangrep. Ved vurderingen av om det utgjør psykisk medvirkning i form av råd og opplysninger vil vurderingen være helt konkret: Hva slags råd og opplysninger er gitt? Hvilken effekt har dette hatt på utførerens motivasjon?

Hustad er av den oppfatning at ”det i alminnelighet ikke er tilstrekkelig for å dømmes for medvirkning at det blir gitt opplæring, og denne opplæringen ikke er relatert til utførelsen av en konkret terrorhandling”.¹⁶² Han vektlegger at det må være en klar

¹⁶⁰ HR-2012-149-A, Avsnitt 139

¹⁶¹ Ibid , Avsnitt 140

¹⁶² Hustad (2007), s. 87.

involvering i det straffbare forhold.¹⁶³ I tillegg viser Hustad til hvem som gir rådene og rollen denne har i forhold til utføreren, i likhet med i ovenfornevnte dom, HR-2012-149-A. Mens dommen viste til rådgiverens høye anseelse hos utførerne, sonder Hustad mellom om rådene og opplæringen gis innenfor eller utenfor et terrornettverk.¹⁶⁴ I sistnevnte tilfelle er rollen rådgiveren har, og oppgavefordelingen mellom den som gir rådene eller opplæringen, og de som mottar dette, rimelig klar. Det er derfor grunn til å anse dette som er tilstrekkelig sammenheng med den framtidige terrorhandlingen, selv om handlingen som sådan ikke er nærmere bestemt.

3.3.4 Handlingsunnlater

I hovedregelen er det ikke tilstrekkelig med handlingsunnlater for å bli strafferettslig ansvarlig for psykisk medvirkning.¹⁶⁵

Det finnes enkelte lovfestede tilfeller av handlingsunnlater som er straffesanksjonerte, deriblant strl. 1902 § 139, sml. strl. 2005 § 196 om unnlatelse av å anmelde eller avverge en straffbar handling, eller følgene av den, under nærmere bestemte omstendigheter, når saken gjelder straffebud som er omtalt i paragrafen. Imidlertid er avvergelse av terrorhandlinger ikke en del av denne plikten til å avverge.

Det er videre en etablert rettslig oppfatning at det er unntak for de situasjoner der den som unnlater å handle har en ”*særlig tilknytning*”¹⁶⁶ til det aktuelle forholdet eller situasjonen, og med dette kan sies å ha et særlig ansvar for å handle. Den tidligere refererte *Politivold-dommen* illustrerer dette, ved at en overordnet kan ha en uuttalt forpliktelse om å forhindre en underordnet fra å begå en kriminell handling dersom hans eller hennes unnlatelse kan fremstå som et samtykke.

Tilknytningskravet kan også formuleres slik: ”*unnlatinga må stå i ein hindringssamanheng med hovudgjerninga*”.¹⁶⁷ Dette innebærer at hvis en som har

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Hustad (2007), s. 85-87

¹⁶⁵ Andenæs (2005), s. 329, Husabø (1999), s. 174 og Matningsdal (2008), s. 367

¹⁶⁶ Matningsdal (2008), s. 368

¹⁶⁷ Husabø (1999), s. 181

medvirket gjennom en handlingsunnløstelse hadde foretatt en alternativ handling, så ville hovedgjerningen blitt motvirket.¹⁶⁸ Det er med andre ord ikke nødvendig at den alternative handlingen ville *forhindret* hovedhandlingen.¹⁶⁹

Den alternative handlingen kan være fysisk så vel som psykisk. Ett eksempel på en alternativ psykisk handling kunne for eksempel vært at en person som vet at en nær venn har planlagt en terrorhandling som vil bli iversatt om kort tid, også har mulighet til å påpeke gode argumenter mot å begå en terrorhandling. Men for å unngå at ansvaret blir for vidtrekkende vil det i et slikt tilfelle også være spørsmål om den nære vennen hadde noen spesiell plikt til å ta kontakt og legge frem disse grunnene, som i *Politivolddommen*,¹⁷⁰ eventuelt om den nære vennens passivitet på rimelig grunnlag ble oppfattet som en bekreftelse av at det var riktig å gjennomføre denne terrorhandlingen, jfr. hovedregelen om at passivitet alene i utgangspunktet ikke er nok. Ettersom svaret på disse spørsmålene er nei, er det ikke grunn til å anse et slikt tilfelle som psykisk medvirkning ved handlingsunnløstelse.

Omstendighetene er noe annerledes dersom det er ”*ei føregående fareframkallende handling*”.¹⁷¹ Et eksempel på dette er Rt. 1995 s. 355. Saken gjaldt to personer som skulle begå et ran sammen. Med ett dukket butikkinnehaveren opp. Da trakk den ene kniv og drepte vedkommende. Den andre ble dømt for medvirkning til drap fordi han ikke gjorde noen forsøk på å avbryte ranet eller motvirke drapet.

Denne saken viser at det kan stilles ganske strenge forventninger til medvirkerens handlemåte når begge er en del av en fareframkallende handling. I denne saken ble det ikke stilt krav om at passiviteten fremstod som en bekreftelse på hovedgjerningspersonen,¹⁷² eller at den medvirkende hadde nevneverdig med tid til å

¹⁶⁸ Husabø (1999), s. 184, Matningsdal (2008), s. 368

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Om situasjoner der en som forholder seg passiv har kunnskap om det som vil kunne utfolde seg påpeker Husabø at: ”*Den som får kunnskap om eit planlagt skadeverk, har [...] ikkje noko positiv hindringsplikt*” (s. 158). Politivolddommen skiller seg fra dette ved at det i den saken var et klart over- og underordningsforhold som forutsatte en viss plikt for den overordnede.

¹⁷¹ Husabø (1999), s. 179

¹⁷² Husabø (1999), 179

framlegge motforestillinger eller foreta en handling som kunne motvirket videre forløp.¹⁷³

Av dette kan vi utlede to mulige typetilfeller i terrorsammenheng:¹⁷⁴

Det første er at medvirkeren ikke visste noe i utgangspunktet, men forstod underveis at de handlinger han eller hun har foretatt har bidratt til det som er planlagt å være en terrorhandling. Da er det kombinasjonen av involvering i oppladningen til en straffbar aktivitet, sammen med etterfølgende passivitet, som i så fall er utslagsgivende for straffansvar.¹⁷⁵ Spørsmålet er også i hvilken grad en alminnelig borger, uten eget forsett om en terrorhandling, har plikt til å avverge andres terrorhandling. Tatt i betraktning at avverging av terrorhandlinger ikke er tatt med i den generelle bestemmelsen om å avverge visse typer kriminalitet, strl. 1902 § 139, sml. strl. 2005 § 196, taler dette mot å pålegge borgerne en ytterligere ulovfestet, særlig plikt i forbindelse med terrorhandlinger, også om de var en del av oppladningen. Lovgiver har tross alt hatt mulighet til å ta med dette kravet i nevnte paragraf(er), og latt være. På den annen side er det ingen tvil om at terrorhandlinger kan ha store samfunnsmessige konsekvenser. Spørsmålet da er om medvirkeren har handlet på en måte som tilsier at han har ”*solidarisert seg*” med hovedhandlingen, jfr. Rt. 2001 s. 1671. Dette vil være avgjørende for om straffansvar foreligger eller ikke.

Et annet typetilfelle vil være når medvirkeren ikke har bidratt på forhånd, men ved tilfeldigheter oppdager det som er planlagt å være et terrorangrep. For eksempel ved at en tilfeldig forbipasserende oppdager en bil med en bombe i, eller overhører en diskusjon mellom noen fremmede om en terrorhandling de planlegger. I slike tilfeller er det vanskelig å hevde at det foreligger noen særlig tilknytning mellom den som forholder seg passiv, og de som senere måtte utføre en terrorhandling eller terrorhandlingen som sådan, som det er nødvendig for den passive å distansere seg fra. Dette faller derfor utenfor medvirkningsansvaret.

¹⁷³ Ibid

¹⁷⁴ Hustad (2007), s. 92-94

¹⁷⁵ Ibid, s. 90-91

3.4 Grensen mot ytringsfriheten

Hovedregelen i norsk rett er at en kan ytre og mene hva en vil, jfr. Grl. § 100, jfr. menneskerettsloven § 3, jfr. EMK artikkel 10. Innenfor forståelsen av ”ytringer” faller også non-verbale ytringer, i form av gester, påkledning eller deltakelse i en demonstrasjon.¹⁷⁶ Det innebærer at en fritt må kunne utveksle synspunkter, opplysninger og komme med sterke ytringer, uten å bli holdt strafferettslig ansvarlig for det. Dette er også et tungtveiende rettsstatsprinsipp og forutsetningen for et velfungerende demokrati. Den alminnelige rettsstridsreservasjon tilsier også at det må forholdsvis klare holdepunkter til for å anse en ytring for å falle utenfor ytringsfriheten.

Alle ytringer, også non-verbale gester, som potensielt kan medføre straff for psykisk medvirkning til terrorhandlinger må i den konkrete vurderingen veies opp mot hensynet til ytringsfrihet.

Det fremgår av ordlyden i Grl. 100 (2) og (3) at ytringsfrihetens kjerneområde er ytringer som begrunnes i ”*Sannhedssøgen, Demokrati og Individets frie Meningsdannelse*”, samt frimodige ytringer om statsstyrelsen og andre forhold. Det innebærer at politiske ytringer,¹⁷⁷ samt at ytringer som er spesielt freidige, modige eller åpenhjertige¹⁷⁸ står i en særstilling, vernet av ytringsfriheten.

Etter Grl. § 100 kan eventuelle begrensninger foreskrives ved lov, når ”*særlig tungtveiende Hensyn*” tilsier det, jfr. 2. og 3. ledd. Det er videre presisert at slike begrensninger må være ”*klarlig definerte Grænser*”, jfr. 3. ledd. Etter EMK er det også klart at ytringsfriheten kan reguleres, såfremt reguleringen skjer ved lov og er nødvendig i et demokratisk samfunn, når hensynet reguleringen skal ivareta er blant annet rikets sikkerhet, territoriell integritet eller å motvirke uro og kriminalitet.¹⁷⁹

¹⁷⁶ NOU 1999: 27, s. 27

¹⁷⁷ Ibid, s. 32

¹⁷⁸ Synonymer med ”frimodig” iht. Bokmålsordboka, jfr. 03. april 2012. Se også NOU 1999: 27, s. 38

¹⁷⁹ EMK, artikkel 10, nr. 2

Det finnes en rekke straffebestemmelser mot nærmere bestemte ytringer, blant annet strl. 1902 § 147c (1) a, sml. strl. 2005 § 136 (1) a om oppfordringer til terror, begrunnet i de hensyn Grl. og EMK foreskriver.

Av EMK artikkel 10 nr. 2 kan man utlede at det er mulig å legge enkelte begrensninger på hovedregelen om ytringsfrihet, etter nærmere bestemte og kumulative vilkår.¹⁸⁰ For det første må unntakene være i lovs form. Her er det verdt å presisere at EMDs lovskrav inkluderer *både* formelle lover og de rettsregler som er etablert gjennom fast praksis i rettssystemet over tid,¹⁸¹ såfremt sistnevnte er tilgjengelig for folk og er tilstrekkelig presist.¹⁸² For det andre må hensikten med begrensningene være å beskytte nærmere bestemte formål, slik de er presisert i EMK art. 10 nr. 2, som rikets sikkerhet og territoriell integritet. For det tredje må unntakene være nødvendige i et demokratisk samfunn,¹⁸³ herunder proporsjonale¹⁸⁴ med den trusselen som formålene er utsatt for.

En dom som illustrerer enkelte ytringsfrihetsavveininger er EMDs dom i saken om Leroy mot Frankrike avsagt 2. oktober 2008.¹⁸⁵ Saken gjaldt en fransk statsborger som lagde karikaturer for ulike aviser, blant annet den baskiske avisen Ekaitza i Bayonne (Frankrike). Den 11. september 2001 leverte tegneren til Ekaitzas redaksjon en tegning av angrepet på tvillingtårnene i New York med en tekst som parodierte en kjent reklame: *"We have all dreamt of it... Hamas did it"*. Tegningen og teksten ble tykket i

¹⁸⁰ Dette kommer i tillegg til muligheten statene har til å ta visse reservasjoner fra en internasjonal konvensjon som EMK. Det har norske myndigheter ikke gjort. I tillegg kommer derogasjonsmuligheten i krigs- og krisetilfeller som oppstilt i EMK art. 15. Dette er heller ikke aktuelt her.

¹⁸¹ Dette ble etablert så tidlig som i saken Sunday Times mot Storbritannia av 26. april 1979 (Klagesaknummer:6538/74), jfr. avsnitt 48. Også saken Kokkinakis mot Hellas, som er omtalt under punkt 2.3.1., viser dette.

¹⁸² Ibid, avsnitt 49

¹⁸³ Dette innebærer at det er en *"pressing social need"*, jfr. avsnitt 59 i den tidligere nevnte Sunday Times-avgjørelsen. Innenfor dette er det en viss, men ikke ubetinget, nasjonal skjønnsmargin i vurderingen av hva som utgjør et sånt behov. Se også Handyside mot Storbritannia av 7. desember 1976 (klagesaksnummer 5493/72) avsnitt, 48-9

¹⁸⁴ I den tidligere nevnte Handyside-avgjørelsen påpekes det at proporsjonalitetskravet er en del av nødvendighetskravet, jfr. avsnitt 58: *"[...] the principle of proportionality, inherent in the adjective 'necessary [...]'"*. I den tidligere nevnte Sunday Times-avgjørelsen illustreres proporsjonalitetsprinsippet i praksis når begrunnelsen for inngrepene i ytringsfriheten veies opp mot ytringsfriheten som prinsipp for et demokratisk samfunn: *"[...] the Court concludes that the interference complained of did not correspond to a social need sufficiently pressing to outweigh the public interest in freedom of expression within the meaning of the Convention"*, jfr. avsnitt 67.

¹⁸⁵ Klagesaknummer: 36109/03.

avisen to dager senere. Etter publiseringen ble tegneren og avisens ansvarlige redaktør siktet for medvirkning til støtte av terror og støtte av terror (*"complicity in condoning terrorism and condoning terrorism"*¹⁸⁶). De ble dømt i den nasjonale domstolen, og måtte betale 1.500 Euro hver, samt pålagt å trykke dommen i avisen Ekaitza og to andre aviser, samt betale omkostningene selv. EMD konkluderte i sin vurdering av saken at dette ikke var i strid med EMK artikkel 10.

Tegneren la i forklaringen vekt på sin intensjon, som han sa var å uttrykke, på en politisk, aktivistisk og satirisk måte, sitt anti-amerikanske ståsted og vise at den amerikanske imperialismen var på vei tilbake. EMD la på sin side vekt på at tegningen ikke begrenset seg til å kritisere amerikansk imperialisme, men støttet og glorifiserte ødeleggelsen av USA. Gjennom teksten hadde han også uttrykt sin moralske støtte til de som gjennomførte handlingene, mente domstolen. Gjennom sitt valg av ordlyd hadde tegneren kommentert anerkjennende (*"commented approvingly"*¹⁸⁷) den volden som hadde blitt utøvd mot tusener av sivile og rammet verdigheten til ofrene. Videre var tidspunktet for publiseringen og den politiske situasjonen i området også tillagt en viss vekt. EMD vurderte også reaksjonen til den nasjonale domstolen, og kom til at de hadde gjort tilstrekkelige vurderinger, at boten tegneren og redaktøren hadde blitt tildømt var moderat, og at proporsjonalitet og lovmessighet var ivaretatt.

Saken illustrerer både den nasjonale skjønnsmarginen i saker som angår ytringsfriheten, og enkelte av de sentrale avveiningstemaene mellom det man kan oppfatte som støtte til terrorhandling og ytringsfrihet.

Men å si at tegneren hadde *kommentert anerkjennende* de terrorhandlingene som utgjorde 11. september er interessante formuleringer:¹⁸⁸ I utgangspunktet er det å kommentere noe, anerkjennende eller ei, å anse som en meningsytring, som i hovedsak faller innenfor ytringsfriheten. I dommen er heller ikke tegningens satiriske form eller

¹⁸⁶ Dommen er bare å finne på fransk, et språk jeg ikke mestrer, derfor siteres et av sammendragene på engelsk, skrevet av *Netherlands Institute of Human Rights*. For ordens skyld er ytterligere et par engelskspråklige sammendrag lest, for å fange opp evt. andre nyanser, se presiseringer om hvilke i litteraturregister.

¹⁸⁷ Ibid.

¹⁸⁸ Det må her tas forbehold om at originaldommen er på fransk, og at enkelte nyanser kan gå tapt i engelskspråklige sammendrag, jfr. fotnote 185.

tegneres egen uttalte intensjon vektlagt. Samfunnsforhold og tidspunkt for publisering er dog vektlagt. I den sammenheng er det interessant å merke seg at det i forarbeidene til endringer i straffeloven av 2005 står at departementet ikke vil ”*utelukke at endringer i trusselbildet kan få betydning for hvordan ytringsfriheten bør avveies mot andre hensyn*”.¹⁸⁹ Samtidig slås det fast at man ikke anser slike endringer å være tilfellet i skrivende stund.¹⁹⁰

Dommen fra EMD i denne saken er for øvrig sterkt kritisert i europeisk sammenheng, for å ha gått for langt i å opprettholde en nasjonal skjønnsmargin på bekostning av ytringsfriheten.¹⁹¹

Per i dag er det ikke norske dommer på forholdet mellom oppfordringer til terrorhandlinger og ytringsfriheten, men det er vanskelig å tenke seg at en lignende sak i Norge ville ført til domfellelse av tegner og avisredaktør. Den franske bestemmelsen saken er dømt etter, og som tilsier at det er straffbart å berømme eller uttrykke aksept for en terrorhandling,¹⁹² har da heller ikke noen tilsvarende bestemmelse i norske lovverk.

Ytringer som har en politisk valør og inngår i en større politisk diskurs, men som samtidig kan oppfattes som oppfordringer til eller legitimering av terrorhandlinger, kan utgjøre et særlig vanskelig vurderingstema når det på den ene siden er klart at politiske ytringer er en del av ytringsfrihetens kjerneområde, og på den andre at psykisk medvirkning til terrorhandlinger er straffbart.

Fra norsk høyesterett kjenner vi Kjuus-saken, Rt. 1997 s. 1821, der ytringer i strid med § 135 a i strl. 1902 var oppe til behandling. Selv om utgangspunktet for dommen var den såkalte rasismeparagrafen og ikke § 147 a, inneholder dommen prinsipielle drøftelser av forholdet mellom ytringsfrihet og uttalelser av politisk art, som også i en

¹⁸⁹ Ot. prp. nr. 8 (2007-2008), punkt 8.8.5.4

¹⁹⁰ Ibid, punkt 8.8.5.4

¹⁹¹ Se for eksempel Sottiaux (2009)

¹⁹² Artikkel 24 i loven av 29. juli 1881, som er den franske pressefrikhetsloven.

rettslig drøftelse av medvirkning til terrorhandlinger og politiske ytringer, er interessante.

Saken gjaldt en 70-årig mann som var ansvarlig leder for det politiske partiet *Hvit Valgallianse*, og hadde produsert og distribuert partiprogrammet som inneholdt krenkende uttalelser av rasistisk art. Blant annet kom det til uttrykk at bare de som hadde minst 3 av 4 besteforeldre som var etnisk norske, var å anse som nordmenn. Alle andre skulle ”repatrieres” til det presumptive hjemlandet. Eventuelle adoptivbarn kunne få bli mot at de lot seg sterilisere.

Førstvoterende starter med å påpeke at utsagnene det er snakk om er politiske ytringer som er en del av en politisk debatt og at dette er i kjerneområdet for utsagn som skal nyte vern etter Grl. § 100. Dernest påpeker dommeren at realiteten i de ytringer det er snakk om er ”*helt ekstreme integritetskrenkelser overfor mørkhudede*”¹⁹³ at ”*Dette er etnisk rensing*”.¹⁹⁴ Videre konkluderer han med at ”*utsagnenes karakter av politiske ytringer*”¹⁹⁵ ikke hindrer at de faller utenfor ytringsfriheten. Siste del av førstvoterendes vurdering er knyttet til spørsmålet om resultatet må bli annerledes av hensyn til at utsagnene er tatt inn i programmet til et politisk parti. Konklusjonen er at det ikke er tilfellet.

Det er en plenumskjennelse. 11 dommere slutter seg til førstvoterende. Fem dommere utgjør mindretallet. Disse fem legger større vekt på ytringenes politiske karakter og at de er kommet til uttrykk i et partiprogram. Blant annet skriver mindretallets pennefører at:

”Under alle omstendigheter – hva enten vi hadde hatt Grunnloven § 100 eller ikke – må det nemlig antas at hensynet til den fri utveksling av meninger i et demokratisk samfunn ville blitt tillagt vesentlig vekt ved tolkningen av straffebestemmelser som griper inn i ytringsfriheten i det politiske liv”.¹⁹⁶

¹⁹³ Rt. 1997 s. 1821, s. 1832

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ Ibid, s. 1833

¹⁹⁶ Ibid, s. 1835

Hva angår det at ytringene er i form av et partiprogram, skrives det at ”*I demokratier er det ikke myndighetene som bestemmer hvilke oppfatninger folket skal få velge mellom*”.¹⁹⁷

Når det er et klart flertall som konkluderer i tråd med førstvoterende er det ingen tvil om at det er dét som er gjeldende rett. Men mindretallets resonnementer illustrerer legitime motforestillinger som vil kunne være mer sentrale i andre, konkrete saker, der ytringene ikke er like åpenbart ekstreme som i denne.

Overført til saker som vedrører psykisk medvirkning til terrorhandlinger innebærer det å gjøre en konkret vurdering av ytringenes politiske karakter, og om dette i det konkrete tilfellet gir dem et særlig vern etter Grl. § 100 eller EMK artikkel 10.

Dette er imidlertid ikke gjort i dom fra Oslo Tingrett av 26. mars 2012 der Najmuddin Faraj Ahmad, kjent som Mullah Krekar, ble dømt etter blant annet strl. § 147 a (2), jfr. (1) litra a og b, for å ha truet med terror.¹⁹⁸ Bakgrunnen for tiltalen er uttalelser Krekar kom med på et pressemøte, der han skal ha gitt ”*nokså klart uttrykk for at mange kan komme til å dø i Norge hvis han blir sendt ut av landet*”.¹⁹⁹ Under hovedforhandlingen forklarer han dette med at Sharia, islamsk rett, tillater det, og at han bare redegjorde for hva som er tillatt og ikke. Dommeren skriver seinere i dommen om Krekars Sharia-begrunnelse at ”*Det er [...] alvorlig for landet at Krekar ikke kan akseptere at Sharia bare kan praktiseres innenfor de rammer som norsk lovgivning stiller opp*”.²⁰⁰

Det er på det rene, blant annet etter den tidligere nevnte Kjuus-dommen, at politiske ytringer er i kjerneområdet for utsagn som skal nyte vern etter Grl. § 100. Det er også på det rene at synspunkter framlagt om Sharia, islamsk rett, er synspunkter på statsstyrelsen som ofte er delvis religiøs, delvis politisk begrunnet.²⁰¹ Dette blir imidlertid hverken drøftet eller problematisert som en del av ytringsfrihetsdrøftelsen i tingrettsdommen.

¹⁹⁷ Ibid, s. 1836

¹⁹⁸ Dommen er anket. Lagmannsrettens behandling er dessverre først ferdig etter innleveringen av denne av oppgaven.

¹⁹⁹ Dom fra Oslo Tingrett av 26. mars 2012, s. 17

²⁰⁰ Ibid, s. 20

²⁰¹ Store Norske Leksikon beskriver *sharia* som ”den hellige loven”, som er en del av islamsk rettsvitenskap *fiqh*. SNL påpeker videre at den klassiske rettsvitenskapen griper inn på alle områder av det religiøse, sosiale og politiske liv. Se www.snl.no/fiqh.

Det er lite trolig at konklusjonen ville blitt en annen selv om disse drøftelsene hadde vært en del av domspremissene. Av EMK art. 10, punkt 2 kan vi utlede at det er rimelig å legge begrensninger på ytringsfriheten når det er nødvendig for å nå formålet om ”*the prevention of disorder and crime*”. Dette gjelder også om ytringene måtte være til dels politiske. ”*Prevention of disorder and crime*” er et nærliggende formål ved kriminalisering av oppfordringer om å begå terrorhandlinger, hvilket er en del av grunnlaget i Krekar-saken. Neste vurdering er om begrensningen er tilstrekkelig proporsjonal i forhold til det man vil avverge. Det er det rimelig å mene, da faren man står overfor er terrorhandlinger i kjølvannet av ytringene. Det videre resonnementet er noenlunde parallelt med Kjuus-dommen, der det ble vektlagt at ”*utsagnenes karakter av politiske ytringer*”²⁰² ikke var til hinder for at de falt utenfor ytringsfriheten. Krekars uttalelser om Sharia-legitimert drap i Norge etter en eventuell utsendelse var blant annet rettet mot en navngitt tidligere statsråd, og framlagt i en kontekst som gjør det rimelig å anse at de er egnet til å framkalle ”*alvorlig frykt*”.²⁰³

I sum illustrerer disse sakene behovet for å drøfte den politiske dimensjonen i begrepsapparat og begrunnelse i saker der noens ekstreme, politiske ytringer kan være en medvirkende årsak til at en kriminell handling blir utført. Samt at det ikke foreligger et absolutt vern av ytringer som, under dekke av å være politiske, også kan være psykisk medvirkende til en kriminell handling, herunder terror.

4 Avsluttende bemerkninger

Av drøftelsen ser vi at det avgjørende for den rettslige forståelsen ligger i hvorvidt det foreligger terrorforsett/ terrorhensikt om konkrete følger av allerede kriminaliserte handlinger. Ifølge Husabø er det grunn til å se dette som et uttrykk for en tendens til større ”*subjektivisering*” av straffansvaret.²⁰⁴ Altså at det er forsettet eller hensikten som

²⁰² Rt. 1997 s. 1821, s. 1833

²⁰³ For ordens skyld: Tingrettsdommeren avviser eksplisitt mot slutten av dommen Krekars argument om at domstolen som sådan ikke kjente til Sharia, og at dette underkjente dommen. Dette er imidlertid ikke en drøftelse av de opprinnelige uttalelsenes politisk-religiøse valør, bare en avvisning av påstanden om at domstolen mangler tilstrekkelig legitimitet.

²⁰⁴ Husabø (2004), s. 184

er i sentrum, ikke den kriminelle handlingen. Dette er i utakt med den tradisjonelle strafferettslige tilnærmingen, der forsettet/ hensikten har hatt en sekundær funksjon, ved at det først er et vurderingskriterium etter at de objektive vilkårene er vurdert oppfylt.²⁰⁵ Husabø skriver at dette bare har betydning for strafferammen, da den objektive handlingen uansett er kriminalisert.²⁰⁶ Jeg vil legge til at det også har betydning for hvor alvorlig handlingen blir ansett som. Den alminnelige regel er at jo mer alvorlig det straffbare forholdet er, desto mindre skal til før bistand er å anse som medvirkning.²⁰⁷ Det er liten tvil om at terrorhandlinger er av ”*særlig samfunnsskadelig karakter*.”²⁰⁸ Dette tilsier at terskelen for straffbar medvirkning til terrorhandlinger i utgangspunktet er lav.

Av drøftelsen har vi sett at det er noen ubetingede vilkår som må innfris før en bistandshandling er en straffbar medvirkningshandling. Vi kan oppsummere dette som *kravet om årsakssammenheng* og *kravet om forsett*. Det innebærer for det første at det må påvises en kausalrelasjon mellom bistandshandlingen og hovedhandlingen for at førstnevnte skal være straffbar. Etter gjeldende rett er nedre grense for denne årsakssammenheng at medvirkeren har opptrådt på en måte som innebærer at han eller hun har ”*solidarisert seg*” med hovedhandlingen, jfr. Rt. 2001 s. 1617. For det andre må bistandshandlingen være forsettlig, og det må foreligge et terrorforsett eller en terrorhensikt om en tilsiktet hovedhandling. Kjerneområdet er når det forsettlig/ med hensikt er uttrykt en klar oppfordring, et råd eller en ordre til en eller flere personer om en konkret terrorhandling. Nedre grense ved aktiv psykisk medvirkning foreligger når terrorforsettet/ terrorhensikten bak en ytring eller handling er rettet mot en ubestemt terrorhandling. Da er forsettet/ hensikten så diffust i sitt innhold at det ligger nært det vi kan karakterisere som en *vilje til*, eller *ønske om* terror. Den franske lovbestemmelsen som ble drøftet i EMDs dom *Leroy mot Frankrike* kan illustrere dette, da den oppstiller straff for å uttrykke aksept for terrorhandlinger. Da har man langt på vei kriminalisert meningsytringer eller *ønsker* om terrorhandlinger. Det er liten tvil om at det kan fremstå støtende eller skremmende å ha eller ytre denne typen ønsker, men det bør også være

²⁰⁵ Ibid.

²⁰⁶ Ibid, s. 185

²⁰⁷ Eskeland (2011), s. 262

²⁰⁸ Ot.prp.nr. 61 (2001-2002), punkt. 7.8.1

liten tvil om at rettsystemet må ”*ta høyde for at det i et fritt samfunn er nødvendig å godta ’uønskede’ ytringer i et visst omfang*”, slik Ytringsfrihetskommisjonen formulerte det,²⁰⁹ og dette faller derfor etter norsk rett utenfor lovens ordlyd og straffansvar.

Ved handlingsunnlater er det ikke meningsfullt å snakke om en nedre grense for straffansvar, da hovedregelen er straffrihet. De særlige vilkårene for terskelen inn til straff er at det foreligger en ”*særlig tilknytning*” som tilsier at den som har unnlatt å handle egentlig er nødt til å foreta seg noe for å motvirke hendelsesforløpet eller distansere seg fra det som leder opp til en terrorhandling. Vurderingstema da kan ligne på vurderingen ved straffri tilbaketredelse, som er drøftet under punkt 3.2.3. Men det er en sentral forskjell: Nemlig at det ved straffri tilbaketredelse har foreligget forsett om en kriminell handling, som man så trer tilbake fra, mens det ved handlingsunnlater der ”*særlig tilknytning*” til hovedhandlingen er konstatert, ikke nødvendigvis har foreligget forsett. Det som derimot må ha foreligget er en mulighet, om enn tidsmessig smal, til å handle annerledes og motvirket terrorhandlingen, jfr. tidligere nevnte Rt. 1995 s. 355. Alternativt kan man si at ”*det etter forholda var grunn til å venta ei viss handling av tiltalte*”.²¹⁰

I tillegg til de ubetingede vilkår blir psykiske medvirkning avgrenset av rettsstridsreservasjonen, slik at handlinger som medfører liten risiko eller tjener andre viktige interesser, ikke blir straffet.²¹¹ Dette verner typisk de hverdagslige handlinger som kan utgjøre psykisk medvirkning, samt sentrale demokratiske prinsipper som ytringsfriheten. Heri ligger det sentrale rettspolitiske dilemma: Forholdet mellom sikkerhet mot terrorhandling på den ene siden og individuell rettssikkerhet på den andre.

Som påpekt innledningsvis er det på alle områder i straffelovgivningen et slikt spenningsforhold.²¹² I terror-saker kan det illustreres slik: Formålet med strl. 1902 § 147 a og strl. 2005 § 131 er i sin ytterste konsekvens å forhindre og straffe

²⁰⁹ NOU 1999: 27, s. 39.

²¹⁰ Husabø (1999), s. 185

²¹¹ Husabø (1999), s. 263

²¹² Husabø (2002a), punkt 2.2

terrorhandlinger, samt medvirkning til sådanne. En sentral del av begrunnelsen er å verne om individuelle og allmenne rettsgoder og felles trygghet. Samtidig kan de samme rettsgodene og den felles tryggheten komme under press av hensyn til den kollektive tryggheten, ikke minst når det er stor politisk eller folkelig harme mot en lovovertrедelse.²¹³ Dette kan ha betydning for særlig to konkrete forhold: Rekkevidden av medvirkningsbestemmelsen og vurderingen av terrorforsett/ -hensikten. Sistnevnte trekkes særlig fram fordi en ved en slik subjektivisering av straffebudet som Husabø kritiserer, er nødt til å ta i bruk ytre tegn for å klarlegge eventuelt forsett/ hensikt.²¹⁴ Hustad påpeker at dette kan gjøre grensedragningen for straffebudet mindre forutsigbar.²¹⁵ Selv vil jeg legge til at det også kan gjøre straffebudet sårbart for de politiske omstendigheter og sosiale presset den ekstremsituasjonen en terrorhandling innebærer. Hva angår rekkevidden av medvirkningsbestemmelsen holdes den i utgangspunktet i sjakk av den alminnelige handlefriheten og ytringsfriheten. Det er sentrale rettsstatlige prinsipper, som det kreves tungtveiende argumenter for å begrense, også i individuelle tilfeller, da det kan få prinsipielle konsekvenser.

²¹³ Jfr. punkt 2.2.3.

²¹⁴ Husabø (2004), s. 184

²¹⁵ Hustad (2007), s. 32

Litteraturliste

Bøker og artikler

- Andenæs, Johs., *Alminnelig strafferett*. 5. utgave, 2. opplag. Oslo, 2005.
- Andenæs, Johs. *Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene*. 2. opplag. Oslo, 2009.
- Eckhoff, Torstein, *Rettskildelære*. 5. utgave Oslo, 2001.
- Eskeland, Ståle, *De mest alvorlige forbrytelser*. 1. utgave. Oslo, 2011.
- Husabø, Erling Johannes, *Straffansvarets periferi*. Bergen, 1999
- Husabø, Erling Johannes, *Problemnotat til revisjonen av straffelova kap. 8 og 9 m.v.* Inn tatt som vedlegg 2 i NOU 2003: 18. Bergen, 2002a.
- Husabø, Erling Johannes, *Strafferettslige tiltak mot terrorisme*, Høringsfråsegn til Justisdepartementet i forbindelse med harmonisering av terrorismeregelverk. 14. februar. Bergen, 2002b.
- Husabø, Erling Johannes. *Strafferetten og kampen mot terrorismen*. I: Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap. 2004, side 180-192.
- Hustad, Knut Fredrik. *Straffansvar for terrorisme. En strafferettslig analyse av terrorforsettet, medvirkningsansvaret og avtaleansvaret etter straffeloven § 147a*. I: Institutt for offentlig retts skriftserie, nr. 1/ 2007
- International Commission of Jurists. *Assessing damage, urging action*. Report of the Eminent Jurists Panel on Terrorism, Counter-Terrorism and Human Rights. Geneve, 2009.
- Gisle, Jon, *Jusleksikon*, 2. utgave. Oslo, 2003.
- Matningsdal, Magnus. *Medvirkning til straffbare handlinger – hovedpunkter*. I: Jussens Venner, nr. 06. (2008)
- Meland, Astrid og Marie Melgård. *Fjordman foreslo nazi-løsning*. I: Dagbladet. 06. 08. 2011
- Romarheim, Anders. *Hva er internasjonal terrorisme*. I: Hvor hender det? Nr. 11. Årgang 2005-2006, nr. 28. november 2005.
- Ruud, Morten og Geir Ulfstein. *Innføring i folkerett*. 2. utgave. Oslo, 1998.

Sottiaux, Stefan. *Leroy v France: Apology of Terrorism and the Malaise of the European Court of Human Rights' Free Speech Jurisprudence*. I: European Human Rights. Law Review. Issue 3. (2009), s. 415-27

Stigen, Jo. *Forsettets nedre grense – dolus eventualis eller hva?* I: Tidsskrift for rettsvitenskap. 2010, s. 573-636

Syse, Henrik. *Rettferdig krig. Om militærmakt, etikk og idealer*. Oslo, 2003.

The history of Terrorism. Chaliand, Gérard og Arnaud Blin (red.):. 1. utgave. Berkeley, 2007.

The root causes of terrorism. Bjørge, Tore (red). London, 2005.

Ulfstein, Geir. *Terror og folkerett*. I: Lov og rett. 02/2002, side 67-81

Domsregister (norske dommer)

Rt. 1947 s. 69

Rt. 1947 s. 368

Rt. 1947 s. 69 Politivolddommen

Rt. 1947 s. 742

Rt. 1950 s. 184

Rt. 1957 s. 476

Rt. 1982 s. 1315 Hasjseilerdom I

Rt. 1984 s. 1300

Rt. 1989 s. 1004 Hasjseilerdom II

Rt. 1991 s. 600

Rt. 1995 s. 355

Rt. 1997 s. 1821 Kjuus/ Hvit Valgallianse

Rt. 2001 s. 1671 "Solidarisert seg"

Rt. 2003 s. 118

Rt. 2003 s. 462 Mullah Krekar

Rt. 2003 s. 902

Rt. 2010 s. 1076

TOSLO-2007-167415-23 Bhatti

TOSLO-2009-200483 Al-shabaab

TOSLO-2011-47559 Terrorforbundsaken

HR-2012-149-A

Oslo Tingrett, dom av 26. mars 2011 Mullah Krekar

Domsregister (utenlandske)

Handyside mot Storbritannia EMD, 7. desember 1976

Sunday Times mot Storbritannia EMD, 26. april 1979

Kokkinakis mot Hellas EMD, 25. mai 1993

Zana mot Turkey EMD, 25. november 1997

Leroy mot France EMD, 02. oktober 2008. Sammendrag på engelsk: *Netherlands Institute of Human Rights*.

<http://sim.law.uu.nl/sim/caselaw/Hof.nsf/1d4d0dd240bfee7ec12568490035df05/54005d3d36f5a6c7c12574dc004167ce?OpenDocument>. [Sitert: 04. april 2012]

* Sammendrag på engelsk: Observatory, freedom of media in Poland. In collaboration with the Helsinki Foundation.

http://www.hfhrpol.waw.pl/obserwatorium/english/index.php?option=com_content&view=article&id=334:leroy-v-france-application-no-3610903&catid=41:etpcz&Itemid=53 [Lest: 04. april 2012 – obs. ikke sitert]

*Barak-Erez, Daphne og David Sharia: *Freedom of Speech, support for terrorism and the challenge of Global Constitutional Law*. Harvard Security Journal/ Vol. 2. 2001, Side 10-12 http://harvardnsj.org/wp-content/uploads/2011/01/Vol.-2_Barak-Erez_and_Scharia_Final.pdf [Lest: 04. april 2012 – obs. ikke sitert]

Lovregister (norske)

1814 Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold (Grunnloven), av 17. mai 1814

1905 Lov om straff (Straffeloven) av 22. mai, nr. 10

1998 Lov om forebyggende sikkerhetstjeneste (Sikkerhetsloven) av 20. mars, nr. 10

2001 Provisorisk anordning om forbud mot finansiering av terrorisme, av 5. oktober 2001

2005 Lov om straff (Straffeloven) av 20. mai, nr. 28

1999 Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (Menneskerettsloven) av 21. mai 1999, nr. 30

Lovregister (utenlandske)

1881 La liberté de la presse (Pressefrihetsloven), Loi du 29 juillet 1881.

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006070722&dateTexte=vig> [Sisert 04. april 2012]

Forarbeidsregister

NOU 1992: 23 Ny straffelov – alminnelig bestemmelser (Straffelovkommisjonen)

NOU 1993: 3 Strafferettslige regler i terroristbekjempelsen

NOU 1994: 4 Kontrollen med de hemmelige tjenester

NOU 1999: 27 Ytringsfrihed bør finde Sted

NOU 2002: 4 Ny straffelov. Straffelovkomisjonens delutredning VII

NOU 2003: 18 Rikets sikkerhet

Ot.prp.nr 49 (1996-1997) Om lov om forebyggende sikkerhetstjeneste

Ot.prp.nr 12 (1997-1998) Om lov om forebyggende sikkerhetstjeneste)

Innst. O. nr. 20 (1997-1998) Innstilling fra forsvarskomiteen om lov om forebyggende sikkerhetstjeneste (Sikkerhetsloven)

Ot.prp. nr 64 (1998-1999) Om lov om endringer i straffeprosessloven (etterforskningsmetoder, mv)

Ot.prp.nr 61 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven (lovtiltak mot terrorisme – gjennomføring av FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 28. september 2001

Ot.prp.nr 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven)

Ot.prp.nr 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv (skjerpende og formidlende omstendigheter, folkemord, rikets

selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)

Konvensjoner og resolusjoner

EU: bekjempelse av terror	<i>EUs rammeavgjørelse om bekjempelse av terror</i> , av 13. juni 2002
Europarådets resolusjon 1272	<i>Combating terrorism and respect for human rights</i> , 2002 http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta02/eres1271.htm [sitert 04. april 2012]
Fjerde Genevekonvensjon	Geneve-konvensjon om beskyttelse av sivile i krigstid, av 12. august 1949
- 1. tilleggsprotokoll	Tilleggsprotokoll I om beskyttelse av ofre for internasjonale konflikter, av 1977
- 2. tilleggsprotokoll	Tilleggsprotokoll II om beskyttelse av ofre for ikke internasjonale væpnede konflikter, av 1977
FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373	Om anti-terroriltak. Vedtatt av Sikkerhetsrådet på dets 4385. møte den 28. september 2001
Terrorfinansieringskonvensjonen	FN-konvensjonen om bekjempelse av finansiering av terrorisme, 9. desember 1999

Nettressurser

- Bokmålsordboka.no I regi av Språkrådet og Universitetet i Oslo. [http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP&bokmaal="+](http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP&bokmaal=)
- Store Norske Leksikon I regi av Fritt Ord og Sparebankstiftelsen. www.snl.no

